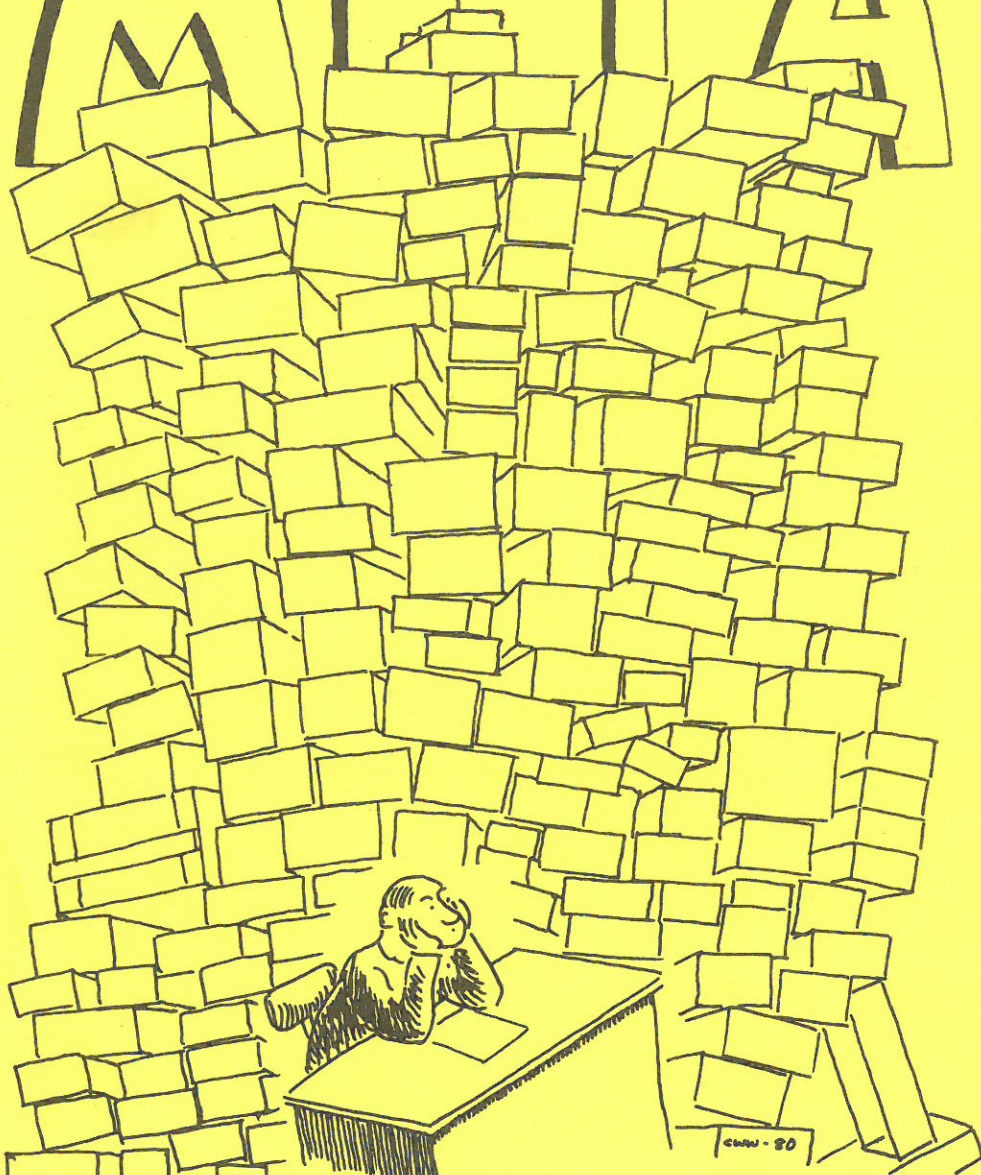

META

©CWU-80

MEDELTIDSARKEOLOGISK TIDSKRIFT 4 · 1980

REDAKTIONELLT

I META nr 1/80 sägs i en kommentar till Medeltidsarkeologiska föreningens årsmöte att det är en angelägen uppgift för nästa årsmöte att byta styrelse. Nu befinner vi oss där. 1981 års styrelse ska utses den 24/2 1981. Vad händer med META efter detta datum?

Styrelsen - som också ingår i METAs redaktion - har till uppgift att förverkliga föreningens målsättning: att ge ut META. Tidskriftens inriktning, innehåll och utformning blir självklart präglad av styrelsens anknytningar och preferenser. Begränsade resurser snörper med nödvändighet styrelsens geografiska representativitet. Det finns inte medel att bekosta resor och uppehälle varje gång styrelsen - redaktionen ska samlas.

Styrelsen ska prägla tidskriften. Den är förhoppningsvis vald för att den har erfarenheter, idéer och perspektiv om medeltidsarkeologi samt har intresse att förmedla dessa. Vi, Medeltidsarkeologiska föreningens sittande styrelse, menar att vi försökt aktualisera väsentliga frågor och problem inom medeltidsarkeologin i META. Vi hade hoppats att bli kompletterade genom läsekretsens redovisade reaktioner och bidrag i större utsträckning än vad som faktiskt blivit fallet. Vi har vunnit erfarenheten att det är svårt att initiera debatter. Kanske våra debatter inte är andras?

Hur får man fram andras debatter, frågor, erfarenheter? Man väljer en ny styrelse/redaktion, och inför en ny begränsning. Kommer META att bli de avgränsade miljöernas vagabonderande organ?

Vi tog upp denna diskussion vid det medeltidsarkeologiska mötet i Sigtuna i oktober och fick där en rad synpunkter, som utmynnade i i följande förslag:

för att åstadkomma en bredare kontaktyta och organisering kring tidskriften upprättas redaktionsgrupper vid sidan av huvudredaktionen/styrelsen. Dessa åtar sig att förmedla material och infallsvinklar, ev. producera innehåll till hela nummer. Huvudredaktionens/styrelsens uppgifter och ansvar kvarstår. Den ska se till att tidskriften också fortsättningsvis kommer ut med ett meningsfullt innehåll, samt distribueras.

Omedelbart kunde en redaktionsgrupp konstitueras i Göteborg och en i Stockholm. Gruppen i Göteborg producerar innehållet till META 2/81 (kontaktman Hans Andersson) och Stockholm nr 3/81 (kontaktman Marietta Douglas).

Vi i den sittande styrelsen vill inte kvarstå under oförändrade villkor. En lösning enligt ovanstående innebär helt nya möjligheter oavsett vilken sammansättning den kommande styrelsen får. Vi ser det som om META fått en ny spännande framtid i enlighet med den eniga uppfattningen i Sigtuna att META behövs.

Den 24 februari 1981 hålls alltså årsmötet, tid kl. 16.00.
Plats: Auditoriet på Kulturen i Lund. (Ev. ändringar finns anslagna i entrén på Historiska museet i Lund senast den 17 februari.)

Årsmötet är härmed alltså vederbörligen utlyst.

PUBLICERING AV STADSGRÄVNINGAR

Redaktionen försöker med detta nummer av META starta en debatt kring ett alltmer brännande problem inom medeltidsarkeologin: Hur ska materialet och resultaten från de stora stadsarkeologiska undersökningarna publiceras? Redaktionen vill belysa problemet, dels genom att låta en redaktionsmedlem ge sin personliga syn på saken, dels genom att inhämta upplysningar och synpunkter från de personer, som har ansvarat, ansvarar eller ska svara för publiceringar av stora stadsundersökningar. Följande fem frågekomplex ställdes till ansvariga personer på 12 orter i Sverige, Norge och Danmark:

1) Ekonomi

Hur löses finansieringen? Söks pengar separat eller avsätts en viss procent av den samlade utgrävningsbudgeten för bearbetning och publicering? Motivera varför någon av dessa (eller andra) lösningar har valts.

2) Organisation

Vem och hur många deltar i publiceringsarbetet och hur är det organiserat? Vilka krav bör ställas på de medverkande dvs utnyttjas i första hand de arkeologer/arkeologistudenter som deltagit i utgrävningen eller tillkallas särskilda experter för olika delar av publiceringen? Motivera varför den ena eller andra kategorin föredras?

3) Publiceringsform

Vilka avvägningar sker mellan "vetenskapliga" och "populära" framställningar? Inriktas publiceringen på antingen det ena eller det andra, sker en kompromiss eller publiceras undersökningen på flera olika sätt? Redaktionen är i detta sammanhang mest intresserad av problemet från den "vetenskapliga" synpunkten, t ex: Är "materialpublika-

PÅ VILKEN NIVÅ SKALL
PUBLIKATIONEN LIGGA?...

tioner" i ordets traditionella mening ett bra eller dåligt sätt att presentera undersökningens resultat för andra forskare och för allmänheten? Finns det andra alternativa lösningar?

4) Prioriteringar

De tidigare frågorna behandlar alla prioritering i en eller annan form. Därför är det intressant att få veta, dels när prioriteringar sker (t ex före, under eller efter undersökningen), dels hur de sker (efter vilka riktlinjer avgörs vad som ska och inte ska publiceras)? Motivera tidpunkten och urval vid prioriteringar. Om ingen prioritering anses nödvändig hur löses då de ekonomiska frågorna?

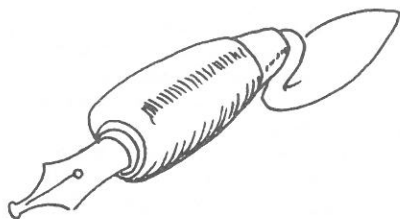
5) Undersökningsresultat

Avgörande för hur de tidigare problemen löses är i hög grad vad som uppfattas som en undersöknings "resultat".

Är det faktamaterialet i sig (föremål, konstruktioner, stratigrafi osv) eller samma materials möjligheter att belysa mer övergripande skeenden och förhållanden (t ex den medeltida urbaniseringen)? Dvs är publiceringen främst avsedd att vara en presentation och beskrivande redogörelse av undersökningen eller är framställningen mer analytiskt inriktad, kopplad till vissa från början uppställda frågor och problem? Motivera varför någon av dessa inriktningar (eller andra) är att föredra.

Om dessa frågor, som META-redaktionen ställt här, verkar vara helt eller delvis irrelevanta, motivera varför och ange vilka andra centrala principiella och praktiska problem som finns vid publicering av stora stadsgrävningar?

Redaktionen

© WW-80

UPPSALA

Året 1978 genomförde UV en exploateringsgrävning i Kv Kransen i Uppsala. Totalkostnaden för undersökningen blev omkring 2 milj kr. Häri låg också kostnaden för rapport.

På grund av de mycket gynnsamma bevaringsförhållandena återfanns mängder av konstruktioner och föremål, relativt opåverkade av tidens tand. Allmänhetens intresse var från början stort och ökade med den uppmärksam-

het som riktades mot undersökningen i samband med den rättsliga process som fördes mot Raå beträffande kostnadsansvaret. Därför planerades redan på ett tidigt stadium att man skulle följa upp rapporten med en publicering av mer publik karaktär.

Grundprinciperna för publiceringsformen drogs upp i samband med en halvårslång utställning på Upplandsmuseet varvid omkr 20 000 besökare fick en inblick i "Medeltidsmänniskans vardag". Tanken var att den medeltida stadsmiljön skulle beskrivas så som arkeologerna uppfattat den. Fynden utställdes i rekonstruktionen så att deras funktion framgick.

Skriften som nu är under utarbetning skall publiceras av Upplands fornminnesförening, som också står som ekonomisk garant för tryckningen. De tio författarna har fått ett författararvode på ett par tusenlappar från Raå, som också avsatt ett tremånadersförordnande för redigering mm. Övriga insatser sker helt på frivillighetens grund, något som också framhållits vara det normala vid denna typ av publicering.

Arbetet har fortskridit under i stort samma organisation som vid fältarbetet, dock avsevärt mera av karaktären "diskussionsgrupp" med delat ansvar för produktionen. Boken torde bli resultatet av ett utpräglat lagarbete.

Av kostnadsskäl kommer inga utomstående experter deltaga i arbetet. Tvärvetenskapliga analyser gjorda inom ramen för själva undersökningen kommer dock att redovisas.

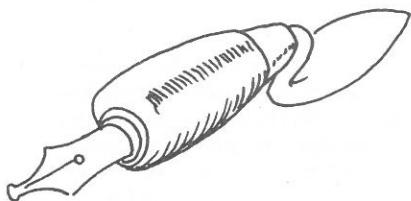
Allmänhetens krav på att få veta vad det var som kostade så mycket pengar att gräva upp, fick alltså vara utgångspunkten i valet av publiceringsform.

Denna prioritering innebär att de vetenskapliga specialanalyserna fått stå tillbaka för mer "konstruktiva" tolkningar. Det anses i detta fall vara mera viktigt att återge hela bebyggelsemiljöer av varierad tolkningsgrad, än t ex mer underbyggda analyser av enskilda byggnadselement.

Valet av publiceringsform är således betingat av yttre omständigheter - allmänhetens önskemål - och inte av materialets lämplighet för det ena eller det andra. Det står t ex helt klart att resultaten från 70-talets undersökningar inom ett begränsat område i stadens äldre stadskärna på ett avgörande sätt kommer att öka kunskapen om och i viss mån förändra bilden av medeltidsstaden Uppsala. Behovet av vetenskapliga arbeten behandlande det arkeologiska materialet är därför stort och kan inte nog poängteras.

Beträffande publicerandet av Kransenundersökningen har vi dock varit helt eniga om bearbetningsformen.

Jan Helmer Gustafsson

CWW-80

HELGEANDSHOLMENPUBLIKATIONEN

Finansieringen av publikationen är ännu inte löst. Vi har sökt pengar från olika fonder men ännu inte fått något svar.

Exploatören hålles helt utanför, enligt RAÄ:s principer bekostar exploatören

endast en tryckt rapport som skall innehålla en beskrivning av objektet utan några större analyser eller jämförelser. Man säger sig inte kunna kräva publiceringskostnader eftersom fornminneslagen enligt deras tolkning inte ger täckning för detta.

Naturligtvis hade det varit smidigast och mera logiskt att alla medel kom från exploatören men det anses vara ett för stort krav.

Samtliga arkeologer som varit med vid utgrävningen får också i mån av intresse vara med och skriva. Varje skribent har fått uttrycka önskemål om ämne eller område.

En redaktion, bestående av de båda grävningsledarna och en redaktör, har tillsammans med projektgruppen för undersökningen valt ut och strukturerat efter en prioritering som berörs närmare nedan.

Redaktionen har förbehållit sig rätten att redigera artiklarna så att ett enhetligt språk skall prägla publikationen. Denna, redaktionens rätt, har dock kritiserats av författarna.

I många fall kommer två till tre personer att arbeta med material till ett kapitel, detta är en anledning som befoogar redaktionsrätten.

För att leda redaktionsarbetet är en redaktör med erfarenhet av liknande arbete anlitad. Redaktören är fil dr i historia och har under grävningens gång deltagit i grävningens projektgruppsmöten.

De experter, bl a geologer, kemister och botaniker, som deltagit i undersökningen kommer inte att skriva separata artiklar i publikationen utan varje skribent/arkeolog får applicera det tvärvetenskapliga materialet i sitt sammanhang. Experternas material kommer i sin helhet att publiceras i den tryckta rapporten.

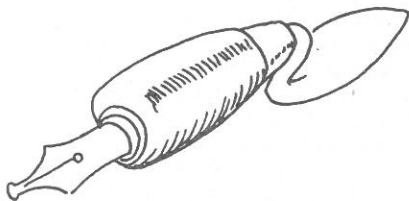
Publikationens mål är att nå även den intresserade allmänheten. Vi skall försöka göra en vetenskaplig men ändå lättillgänglig bok. Det är inte meningen att vi skall göra en materialpublikation inte heller en total redovisning av den kulturhistoriska utvecklingen på platsen. Vi kommer främst att inrikta oss på sådant som är nytt. Redovisningen av fyndmaterialet kommer att finnas tryckt i RAÄ:s rapportserie, den är därmed tillgänglig för forskare. Att i en kavalkad av fynd och beskrivande texter redovisa utgrävningsresultaten har aldrig diskuterats.

Prioriteringar har skett ganska sent, först efter det att vi har haft en idé om materialets omfattning och möjlighet att tillföra forskningen något nytt. Som sagt vi kommer att först och främst inrikta oss på sådant som är nytt exempelvis Stockholms historia och uppkomst, marinhistoria samt vissa större fyndgrupper. I enskilda fall kommer enkelfynd av särskilt intresse att redovisas i bild och text. Prioritering och ekonomi har inte diskuterats samtidigt. Utifrån en beskrivning av bokens innehåll och målsättning har pengar sökts. Det bör påpekas att vi ännu inte har fått några pengar men förhoppningsvis ordnar sig finansieringen inom kort.

Vid de diskussioner och seminarier som förts har alltid åsikten bland de närvarande varit att varje detalj visar oss en detalj av det dåtida samhället, vad gäller Helgeandsholmen så återspeglas i varje fyndkontext en del av de övergripande och statsstyrda förändringar som drabbat vårt samhälle. De analytiska dragen i undersökningen har, trots att exploatören ej behöver betala för bearbetning och analys, redan från begynnelsen varit påtagliga. Till stor del har undersökningen utförts efter hypoteser som sedan efter

hand omformats till den teori som vi idag rådbråkar.

Marietta Douglas
Anders Ödman

© WW-80

OM LÖDÖSE-PROJEKTET, FÖRSÖK TILL ENKÄTSVAR.

Utgrävningar i Lödöse var en akut företeelse under hela 1960-talet - de måste göras för den intensiva byggnadsexpansionen i det lilla samhället, men deras ekonomi var högst bekymmersam, i vart fall tills AMS 1968 tog på sig det ekonomiska huvudansvaret och arbetena inordnades i Riksantikvarieämbetets uppdragsverksamhet. Men även AMS-UV-perioden (fram till hösten 1973) präglades i någon mån av det tidigare huvudbekymret: för stora undersökningsobjekt i förhållande till de personella resurserna. Bl. a. räckte de resurserna inte till slutförande av rapporter (för de nästan kontinuerliga grävningarna) och mycket litet till publicering.

1960-talets Lödöseutgrävningar hade onekligen bjudit på stora överraskningar både betr bebyggelselämningar och föremål. Möjligen skulle de ha framstått som mindre märkliga, om inte stadsarkeologiska undersökningar i landet för övrigt (bortsett från Lunda-kretsen) varit tämligen fåtaliga fram till slutet av det årtiondet. Men att Lödösematerialet var värt en mera ingående bearbetning och publicering,

stod alltmer klart genom grävningarna i början av 1970-talet. Ett större arbets- och publiceringsprojekt var alltså av det skälet starkt motiverat, samtidigt som det skulle kunna kompensera eftersläpningar från personalbristens år. Gemensamma ansträngningar från Raå (från B-avdelningen och UV) och SHM:s medeltidsavdelning ledde till ett projektanslag från Statens Humanistiska Forskningsråd från juli 1974. Så löstes alltså finansieringen, om också inte helt enligt ritningarna - den ursprungliga planen gällde ett femårsprojekt med 4 arkeologiska medarbetare, men forskningsrådets årliga anslag måste utöver kontors- och ritpersonal (ca 2 tjänster) begränsas till 2 arkeologer (undantagsvis någon ytterligare anställning: dendrokronolog under ett år); även om tiden förlängts till 7 år, har detta inneburit en annan arbetssituation än den tänkta. På kontors- och rit-sidan har AMS f.ö. bidragit med 1 1/2 arkivarbetstjänst. Ett glädjande faktum är att det nu i publiceringsstadiet sätts kompletterande kommunala tryckningsbidrag.

Av det sagda framgår vissa grundläggande omständigheter: huvudparten av de undersökningar som Lödöse-projektet omfattar gjordes för länge sen, då man ännu inte som nu hade underlag för vetenskapliga prioriteringar i grävningens programmet (ofta gällde det att rädda vad som räddas kunde) och än mindre hade grävningsekonomi för att avsätta något till bearbetning och publicering. Projektet bygger alltså på en efterhandsplanering i de flesta hänseenden.

De tidigare projektåren har måst läggas upp som ett förarbete med fullbordande av fyndkatalogisering, utarbetande av arkeologisk översiktsplan och av dateringsmallar (en "ke-

ramisk stratigrafi", en dendrokronologisk referensserie). "Publiceringsperioden" från 1979 innebär för projektets arkeologer dels författarskap, dels uppgiftsservice till övriga medarbetare. Att de två inom projektet arbetande arkeologerna (antikvarie Kristina Carlsson, medarb. i utgr. sedan 1971, och undertecknad projektledare i utgr. sedan 1961) skulle stå för hela publiceringen, har givetvis inte varit tänkbart. Utomstående medarbetare har i första hand valts efter principen att de som tidigare sysslats med speciella fyndkategorier av Lödösematerialet har ombetts fortsätta, fördjupa och/eller sammanfatta sina ämnesområden. Här har alltså den (tids)ekonomiska aspekten varit avgörande - i flertalet fall har det blivit expertuppdrag (t.ex. runolog, osteolog, järn- och textilspecialister). - Sannolikt är den situationen inspirerande att i grävningen deltagande arkeologer på förhand fått egna publiceringsuppdrag, men den möjligheten har Lödöse alltså inte haft. Genomströmningen av korttidsanställda medarbetare under mer än 10 år har varit relativt stor, men ekonomiskt underlag att planera för publicering har saknats.

Beträffande publiceringsformen söks en kompromissväg: framställningen skall vara populär i den meningen, att den är läsbar för hela den publik som kan ha intresse av materialet, alltså inte bara för arkeologer utan också för dem som har historia, etnologi, hembygdsstudier etc. till yrke eller hobby. Den bör inte vara "svårare" än att den också kan väcka intresse på dessa områden. Men den skall fylla vetenskapliga krav i fråga om problemställningarnas relevans och resonemangens underbyggnad i källmaterialet - läsaren skall i materialpresentationen och/eller genom lättillgängliga hänvisningar kunna kritiskt verifiera och kollatione-

ra de data som ligger till grund för slutsatser etc. Ett relativt fylligt bildmaterial torde vara ett krav från både vetenskaplig och populär synpunkt - där följs principen, att sådant skall avbildas som har betydelse för argumentationen, i övrigt vad som är unikt eller märkligt.

De traditionella materialpublikationerna har varit till stor välsignelse men de framstår i ett fall som detta (och väl de flesta andra numera) som en ekonomisk och praktisk omöjlighet. Men önskvärdheten av att fyndmaterial presenteras kan ju tillgodoses på flera sätt - att betydelsefulla föremål förses med fylliga fynddata ev i fotnotter, att massmaterial återges i frekvenstabeller eller grafer etc; de sistnämnda förläggs i viss utsträckning till bihang eller exkurser för att inte tynga huvudframställningen.

Till den "populärvetenskapliga" målsättningen hör kraven på en tilltalande layout och typografi - i någon mån sammanhänger också den sidan av saken med ekonomi" publikationen skall vara säljbar, och den skall tillgodose en viss grad av allmänintresse som en kommunal bidragsgivning motiverar.

Om prioritering har redan talats: publiceringsprojektet Lödöse har i stort sett planerats på ett redan föreliggande material. I den mån den ursprungliga planen av ekonomiska skäl beskurits, kan det sägas ha drabbat utförligheten i materialpresentationen och medfört en minskad ambition i fråga om "omlandsstudiet" - en utförligare genomgång av övrigt medeltida västsvenskt fyndmaterial kommer inte att hinnas med.

Lödöseprojektets program har i de årliga ansökningarna till forskningsrådet sammanfattats så: "Att ur det arkeolo-

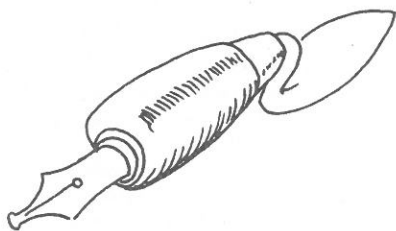
giska materialet från G. Lödöse, relaterat till skriftligt källmaterial, söka klarlägga det medeltida Lödöses grundtopografi och bebyggelseutveckling, att i möjlig utsträckning kartlägga stadens funktioner främst i fråga om hantverk och handel, att med fyndmaterialet belysa den medeltida stadsmiljön ur skilda aspekter".

Det säger sig självt att en nästan 15-årig grävningssperiod efterhand avsatt ett slags helhetsbild, summan av en serie latent slutatsatser, helst som det nyframtagna materialet hela tiden kunnat ställas mot en äldre bild av det medeltida Lödöse (C. af Ugglas stora publikation från 1931). Den nya bilden har väl upplevts som ett viktigt preliminärt resultat av undersökningarna, och det är naturligt att i en publiceringsplan utgå från den och dess problemställningar (så som de föreslås presenterats i en allmän introduktion om G. Lödöse i Raä Rapport, Medeltidsstaden 21, 1980); bearbetningen innebär en prövning och revidering av denna nya bild.

Även till beskrivande publicering av enskilda undersökningsprojekt kan givetvis kopplas mera övergripande analyser (något som t ex Oslo-publikationerna utgör goda exempel på). I fallet Lödöse innehöll emellertid utgångsläget redan alltför många och skiftande undersökningar för en objektsvis genomförd redovisning. Och fyndmaterialets mångsidighet syntes kräva sammanfattningar med vidare relationer och syntes ha möjlighet att belysa större sammanhang. En viss analytisk trend kan nog alltså sägas känneteckna projektets uppläggning; även där föremålsgrupper (i t ex hantverksavsnitten) behandlas tämligen ingående, tar framställningen i regel upp allmänna frågeställningar om funktion, utveckling, allmännhistoriska slutsatser. Det är en förhoppning, att publikationen (skriftserien) från

Lödöse trots dessa sannolikt snart för-
 äldrade analyserande inslag skall få en
 viss hållbarhet; om materialpresenta-
 tionen inte är för tunn, kan den i varje
 fall inte fara illa av att föras in i den
 fortlöpande diskussion som håller det
 förflutna levande.

Rune Ekre

LOWW-80

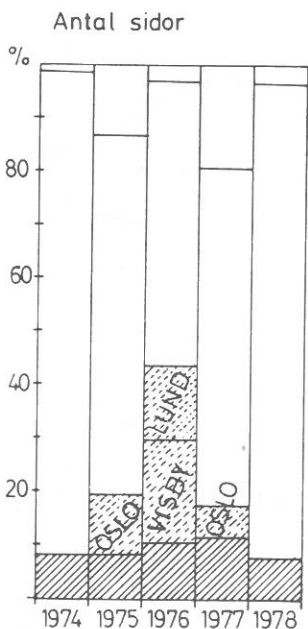
MALMÖ

Metareaktionen har genom en enkät
 rörande arkeologiska publikationer
 aktualiserat ett brännande problem
 inom den medeltidsarkeologiska sek-
 torn. På Malmö museum pågår i
 skrivande stund ett utredningsarbete
 med syfte att kartlägga och projektera
 museets framtida vetenskapliga publi-
 kationer inom det arkeologiska områ-
 det. Speciellt problemen kring mate-
 rialpublikationerna berörs härvid. Om
 materialforskningen, en icke oväsent-
 lig del av den medeltidsarkeologiska
 basforskningen, ska kunna vidareut-
 vecklas, måste den kunskap som in-
 hämtats från ett geografiskt begränsat
 material effektivt och ändamålsenligt
 kunna transmittas till ett annat lika-
 ledes geografiskt slutet material. Des-
 sa "broar" mot ökad materialkunskap
 byggs upp främst, för att inte säga
 uteslutande, av just tryckta publika-
 tioner. Utredningen vid Malmö museum
 har aktualiserats genom att man från
 de egna leden kraftigt ifrågasatt det
 berättigande i och nyttan av de i dag

allmänt accepterade materialpublice-
 ringssätten. Några kritiska frågeställ-
 ningar är t ex:

- A. Planlägges publikationerna för att
 mottagarna ska få så stor praktisk
 nytta av dem som möjligt? När in-
 formationen överhuvud taget fram
 i sådan form och i sådant omfång
 att den är applicerbar på mottaga-
 rens material annat än som "kurio-
 sa"-hänvisning?
- B. Bör inte i första hand publikations-
 utbudet representera ett urval av
 de fyndkomplex vilka har störst
 chans att föra den medeltidsarkeo-
 logiska forskningen vidare?
- C. Utnyttjas publiceringsmediat så
 effektivt att det svarar upp till de
 dryga kostnader publikationsfram-
 ställningarna innebär?

För att belysa nuläget på ett visser-
 ligen grovkalibrerat men ändå fullt
 användbart sätt har följande statistik
 hämtats från Nordic archaeological
 abstracts åren 1974-78 (det sist utkom-
 na numret). Tabeller återger endast
 rena materialpublikationer och har
 byggts upp kring alla de titlar som i
 NAA betecknats 9F. De återgivna åren
 representerar det tidsavsnitt under
 1970-talet då medeltidsarkeologin på
 allvar torde ha etablerats inom Nor-
 dens gränser. Nedersta stapeln redo-
 visar rent arkeologiska materialpubli-
 kationer, mellanstapeln de konsthisto-
 riska materialpublikationerna och
 överst har placerats publikationer
 inom olika ämnen. Till den senare
 gruppen hör också arkeologiska mono-
 grafier med bedömt allmänt kulturhis-
 toriskt innehåll. De högre arkeologis-
 ka värdena åren 1975-77 orsakas av
 fyra större publikationer: skomateria-
 let från Oslo, Uppgrävt förflutet, ke-
 ramiken från Visby och Gamlebyn del
 I.

Resultatet är beklämmande. Om de fåtal större publikationerna räknas bort, upptar de arkeologiska materialpublikationerna endast ca 10% av samtliga publicerade studier av medeltida föremål. Dessa ynkliga procent ska ställas i relation till den formligen lavinartade rullningen av miljontals kronor som med accelererande fart pumpas in i kulturminnesvården. Har överhuvud taget något annat humanistiskt forskningsområde någonsin erhållit så stora kostnadstäckningar för materialframtagningar och samtidigt utträtt så erbarmligt lite inom sin egen intressesfär? Det primära intresset kan ju knappast vara ett grävande för grävandets egen skull; men man undrar sedan länge!

Granskas sedan innehållet i de tio procenten, finner man att artiklarna i snitt varierar mellan 8-15 sidor samt att de ofta aktualiserats genom ett speciellt påträffat "kuriösa"-fynd.

Övergripande, generella forskningsriktlinjer saknas ofta, så också enhetlighet i frågan om vad för information runt fynden som bör finnas med för kritisk forskningsverksamhets gagn och nytta.

Återstår alltså de fåtal stora verken som ryggrad inom medeltidsarkeologisk materialforskning. Då dessa enkom behandlar större enskilda undersökningar kan man våga fråga sig om det i stort sett endast är utgrävningsprojektens storlek som i dag ska styra vad som ska vara betydelsefullt för den medeltidsarkeologiska materialforskningen. Några orsaker till den rådande situationen torde vara:

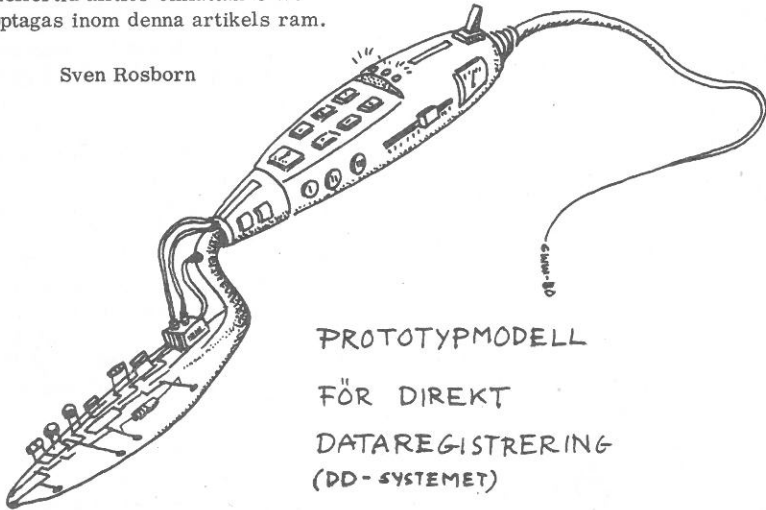
- stora grävningar ger en större press på att visa resultat utåt,
- stora grävningar ger tillgång på en myckenhet av personal under utbildning, vilka kanske ser det som en merit att gratis forska och skriva om påträffade fynd,
- stora grävningar gör det lättare att tiggas ihop pengar från fonder, privatföretag etc.

Om kvaliteten på innehållet i dessa större verk ska här ej ordas. Det är emellertid med tanke på det medeltidsarkeologiska litteraturutbudet intet att förundra sig över att medeltidsarkeologisk forskning i stort avsonnat, drastiskt uttryckt. Merparten av det framåtskridande arkeologin påstår sig ha gjort under 1970-talet har vi ju våra kolleger inom tvärvetenskaperna att tacka för; få är de landvinningar som gjorts inom de egna leden.

Det är fel att kritisera utan att samtidigt ha någon konstruktiv förbättring att komma med. Förhoppningsvis kommer utredningsgruppen vid Malmö museum att inom en snar framtid ha detaljlösningarna klara för ett helt nytt materialpubliceringssystem. Att redo-

göra för detta systems grundprinciper är emellertid alltför omfattande för att upptagas inom denna artikels ram.

Sven Rosborn

PROTOTYPMODELL
FÖR DIREKT
DATAREGISTRERING
(DD-SYSTEMET)

SVENDBORG

Indledningsvis må det nævnes, at udgravningsprojektet i Svendborg oprindeligt startede som et universitetsprojekt i 1971, og virkede som sådan indtil undertegnede blev ansat ved Svendborg og Omegns Museum. Derefter er projektet blevet ledet fra museet og i museumsregi. Det har blandt andet betydet, at mange af de fordele - først og fremmest af økonomisk art - som kunne benyttes på universitetet, ikke kunne komme arbejdet til gode på museet. Udover et fast annuum til studentermedhjælp, tegnebistand, tekniske faciliteter som bogtrykkeri, fotatelier, laboratoriehjælp og meget andet har projektet også mistet andel i universitetets publikationsfond som yder støtte til alle fastansatte medarbejders publikationer. Det har selvfølgelig betydet, at projektet har måttet laves om efter de rammer, den nu skulle virke i. Og det er baggrunden for nedenstående:

ad. 1. Økonomien.

Arkæologiske undersøgelser kan finansieres på følgende måder:

a. Som Udgravninger i henhold til Naturfredningslovens §49, hvor det er det offentlige, f. eks. kommuner og amter, der skal betale omkostningerne i forbindelse med feltarbejdet, beretningskrivning, fotodokumentation og nu måske også konservering af genstande. Men der kan ikke ydes støtte til naturvidenskabelig dokumentation og analyse, og ikke til en decideret bearbejdelse og fremlæggelse af materialet med henblik på publicering. Det skal iøvrigt bemærkes, at ovennævnte offentlige instanser kun skal betale, når de selv optræder som ejere eller bygherrer. Finder undersøgelserne sted hos private, skall disse holdes skadesløse, og arbejdet finansieres da af Fredningsstyrelsens 5. kontor - også kaldet Fortidsmindeforvaltningen - under Miljøministeriet.

b. Undersøgelser på objekter, der ikke er truet af bebyggelse o. lign. - d. v. s. rene forskningsopgaver - er hidtil søgt finansieret med støtte fra private og offentlige fondsmidler. Dog således at mange af de naturvidenskabelige medarbejdere mere eller mindre er blevet lønnet af deres permanente tjenestested. Efterhånden som den økonomiske depression har taget til, er det blevet vanskeligere at få støtte fra fonds - til gengæld er der så kommet hjælp fra en anden side:

c. Arkæologiske undersøgelser som led i de beskæftigelsesfremmende foranstaltninger. På den måde har vi i Svendborg fået fremmet en del ønsker, som omtalt under pkt. b. Men den almindelige økonomiske stramning medfører nok snart, at mange undersøgelser i de kommende år skal være en kombination af punkterne a & c. Og så må guderne vide hvorfra der skal skaffes midler til at afprøve nye metoder i arkæologien.

Tendensen er altså ved at gå i den retning, at det meste af den arkæologiske virksomhed tager form af redningsaktioner, hvorved der i de kommende år vil ophobes en masse materiale, som oftest vil afvente videre bearbejdelse og publicering til bedre økonomiske tider.

Det er min erfaring, at det er langt lettere at få pengemidler fra private fonds og mæcener til feltarbejde, fordi der her gives regelmæssig omtale (d. v. s. reklame) i massemediernes. Derimod holder de sig tilbage, når der er tale om økonomisk støtte til bearbejdelse og publicering. Derfor burde de danske statslige fonds og andre offentlige bevilgende myndigheder nok prioritere bearbejdelse og publicering langt højere ved uddeling af pengemidler, og i første omgang lade penge til feltarbejdet komme fra lokalt og pri-

vat hold - når der vel at mærke ikke er tale om lovbundne undersøgelser.

Afslutningsvis må det dog understreges, at den grænse, der er sat midt i et projekt, der afvikles som en §49-undersøgelse, virker ganske ulogisk og ganske besynderlig. Loven burde her præciseres og udvides til også at omfatte bearbejdelse og publicering indenfor bestemte rammer.

2. Organisation

Alle deltagere i projektet deltager i tilrettelæggelsen af publiceringsarbejdet og i organiseringen i det hele taget - også såvidt muligt under feltarbejdet.

Arkæologistuderende, som har deltaget i arbejdet, og som også har haft den daglige ledelse af enkelte undersøgelser, er blevet tilbudt medvirken i publiceringsarbejdet, men ofte strander dette arbejde på økonomien, idet det kræver store midler til finansiering af deres arbejde, hvorimod andre i faste stillinger udfører arbejdet som led i deres forskning. Enkelte af disse har endog fået forskningsstipendier til helt og fuldt at koncentrere sig om arbejdet og publicationen. Jeg skal dog benytte lejligheden til at indbyde svenske kolleger og studerende til at benytte vort materiale med henblik på bearbejdelse og publicering i skrift-rækkerne.

3. Publiceringsform

Den mest ideelle form ville naturligvis være den både videnskabelige og populære fremstilling, men det hindres jo ofte af økonomien og vel også af sproget, idet hovedsprogene er at foretrække for den videnskabelige dels vedkommende, især når der er tale om nyt og vigtigt materiale samt arbejdsmetoder.

I Svendborg har vi bevidst prioriteret de naturvidenskabelige afhandlinger over de deciderede materialepublikationer i ordets traditionelle betydning. Det bedste ville naturligvis have været, om de var kommet samtidigt eller hurtigt efter hinanden - men det kan ikke lade sig gøre endnu. Projektet skal afsluttes med en publikation, der indeholder både den arkæologiske og naturvidenskabelige syntese. Når vi har sat set så stærkt på det naturvidenskabelige, er det først og fremmest for at få udbredt de mange nye resultater til glæde for andre kolleger - det være sig arkæologer som naturvidenskabsfolk.

Under selve arbejdet er der publiceret interimrapporter af populærtilsnit af hensyn til kolleger, men også som bilag til fonds etc. PK-publikationen fra Lund er et af de bedste eksempler jeg kender på blandingen - videnskabelig og populærvidenskabelig publikation, men jeg kan ikke afgøre om den giver et udtømmende billede af undersøgelsens resultater.

4. Prioritering

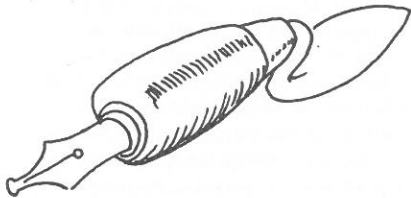
Det er et vanskeligt spørgsmål at besvare. For hvad skal der prioriteres højest? Lag fra tiden før år 1200, som det ulykkeligvis er sket så ofte her i landet? Hustomter fremfor affaldslag ved siden af husene? Hvor mange begravelser skal undersøges til bunds, og hvor mange skal ofres i forbindelse med kirkegårdsundersøgelser? Vi kender alle situationen, hvor pengene er ved at slippe op, og graveskeen afløses af spade eller gravemaskine. Det samme må gælde for publiceringsformen. Den ideelle løsning er, at alt fremlægges i hvert fald i tabellarisk form, men til syvende og sidst er det jo økonomien, der afgør antallet af volumer og antallet af illustrationer.

5. Undersøgelsesresultatet

En del er allerede besvaret ovenfor, men overalt i Norden støder vi på dilemmaet i forbindelse med byudgravninger: Skal de store linier: stratigrafi, topografi, forholdet til den udenforliggende naturmiljø og til andre byer sættes højest, eller skal publikationerne domineres af materialekataloger etc. Vi må nok erkende, at her sidder de fleste af os mellem to stole. Problemstillingen er vigtig, da den i og for sig afspejler to forskellige trosretninger indenfor middelalderarkæologien. Og dette dilemma burde vi tage op på et fællesnordisk seminar - hvorfor ikke i META's regi med støtte fra Nordisk kulturfond?

Jeg har i ovenstående søgt at fremlægge nogle af de overvejelser, der ligger til grund for tilrettelæggelsen af Svendborg-projektet. Pladsen har ikke tilladt at fremføre større eksempler eller udtømmende forklaringer, men jeg håber, at mit hastigt nedskrevne indlæg kan sætte gang i den debat, som META's initiativ heldigvis vil starte.

Henrik M. Jansen

CWW-80

VEDR. BYARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER I RIBE

Indledningsvis kan det anføres, at lovgivningen i Danmark (endnu) ikke er så konsekvent over for arkæologiske undersøgelser i byerne, som det er tilfældet i Sverige og Norge. Danske byundersøgelser har derfor i et vist omfang karakter af forskningsgravninger - altså selvvalgte - ikke fremtvungne gravninger.

Udgravningerne af 700-tallets Ribe er selvvalgte forskningsgravninger.

1. Økonomi.

Finansieringen af publikationen søges separat hos Forskningsrådet og hos private fonds. Motiveringen herfor er, udgravningen blev finansieret af Den Antikvariske Samling (mandskab), Ribe kommune, Forskningsrådet og private fonds. Der kunne ikke på det tidspunkt planlægges ud over selve udgravningen - bortset fra, at udgravningsholdet foretog den rent museale registrering af fundmaterialet sideløbende med udgravningen. Dette indebærer store fordele i den følgende fase, fordi det lille Ribe-museum havde været ude af stand til at klare den registrering i det omfang (ca. 60.000 genstande), der her var tale om. Under udgravningen blev der taget kontakt med fagfæller og kolleger inden for naturvidenskaberne, dels for at søge råd ved problemer i tilknytning til udgravningen, dels for at finde muligheder for fremtidig publicering.

2. Organisation.

15 mennesker er tilknyttet publikationsarbejdet. Disse, som repræsenterer såvel humaniora som naturvidenskaber, har påtaget sig arbejdet efter opfordring fra udgravningslederen. Baggrunden for opfordringen skyldes vedkommende ekspertise inden for det valgte felt. Blandt medarbejderne findes folk, som har deltaget i udgravningerne.

3. Publiceringsform.

Der er tale om en materialepublikation i traditionel forstand. Undervejs er skrevet mindre fremstillinger for læge og lærde.

Det har ingen mening at søge et kompromis mellem den videnskabelige og den populære form, den ene kan ikke erstatte den anden. For middelalderarkæologien som videnskab er materialepublikationer - i hvert fald i mange år fremover - en nødvendighed, hvis man skal nå frem til et lige så udbygget kendskab til genstandsmaterialet, som f. eks. forhistorisk arkæologi er i besiddelse af. Der er ingen genvej til dette.

Svaret på spørgsmålet: "Er materialepublikationer ... en god eller dårlig måde at præsentere resultater for forskere og almenhed" er derfor: Det er en god måde for forskere, men en dårlig måde for almenhed.

Jeg har svært ved at se alternativer. Spørgsmålet opstår på baggrund af fagets naturlige ønske om at formidle sine resultater for almenheden. Men hvis den relativt nye videnskabsgren, byarkæologi, skal opnå et ordentligt videnskabeligt grundlag for sit arbejde, kan den ikke komme uden om sin videnskabelige forpligtelse til - f. eks. materialepublikationer.

4. Prioriteringer.

For Ribe-materialets vedkommende er der tale om så basalt nye resultater, at en samlet publikation er nødvendig. Et omfattende, veldateret materiale fra en bymæssig bebyggelse knyttet til 700-årene kan ikke prioriteres i den forstand, at noget udelukkes. Hvad angår materiale fra middelalder og nyere tid kan det udelukkes, som ikke er stratigrafisk sikret - med mindre dette yder selvstændige bidrag.

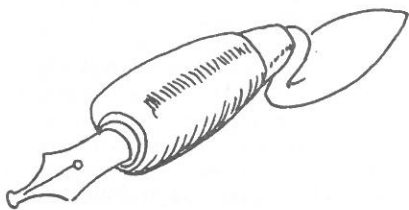
Generelt om prioritering: Når middel-

alderarkæologien er nået dertil, at dele af eller en hel genstandsgruppe er veldefineret og veldateret; når der ikke er tvivl om, hvad man taler om, behøver denne gruppe kun at omtales som tilstedeværende, mens en detaljerede gengivelse ikke er nødvendig. Er vi på noget punkt så langt endnu?

5. Undersøgelsesresultater.

Ribe: faktamaterialet publiceres og kommenteres af den enkelte medarbejder. Herved er der skabt grundlag for en analytisk diskussion, som såvel de implicerede medarbejdere, som alle andre kan deltage i. Det er vel klart, at der kan forekomme byundersøgelser, hvor en analytisk redegørelse er fuldt tilstrækkelig på grundlag af et udvalgt faktamateriale.

Mogens Bencard

CWW-80

PUBLICERINGSPLANER I TÖNSBERG

Överskriften skulle klart nog antyda vilken situation som råder i Tönsberg. För närvarande är inget publiceringsarbete igång. Detta förhållande beror på flera faktorer. Kort kan man säga, att det tidiga 1970-talets fältarkeologiska situation, med prioritering av grävning framför bearbetning, är orsaken till detta. Vi dras med ett omfattande rapporteftersläp, som måste avklaras innan ett meningsfullt publiceringsarbete kan sättas igång. Otillräcklig ekonomi och personalbrist har

också påverkat situationen. Ironiskt nog kommer de två först färdiga rapporterna att vara från de två senaste utgrävningarna, 1979-80. Rapporterna kommer att föreligga i början av 1981.

I det följande skall jag försöka ge svar på de av redaktionen tillsända frågorna.

1) Ekonomiskt måste publiceringen av 1970-talets Tönsberg-grävningar i första hand baseras på medel från Riksantikvaren. Externa medel kan givetvis erhållas från byggherrar, kommun, föreningar osv, men vi räknar inte med att dessa medel skall kunna bidra till annat än de direkta trycknings- och distributionskostnaderna. Inom ramen för de enskilda utgrävningssprojekten är det inte möjligt att få med publiceringskostnaderna vid sidan av rapportkostnaden.

För det närmast aktuella publiceringsobjektet, DnC-tomten, Storgaten 24/26, söks Riksantikvaren om medel för att täcka hela kostnaden för författande, redigering och tryckning. Kalkylen ligger här på ca 22% av utgrävningsskostnaden.

2) För 2 1/2 år sedan tillsattes ett publiceringsråd, för att stå som koordinerande och rådgivande organ för kommande publicering. Rådet är sammansatt av representanter för tre institutioner: Riksantikvaren, Universitetets Oldsaksamling i Oslo och Vestfold Fylkesmuseum. Ämnesgrupperna medeltidsarkeologi, konsthistoria och medeltidshistoria är representerade i den nuvarande sammansättningen. Dessutom har rådet en fjärde och femte medlem, en etnolog och en universitetslärare i arkeologi. En sekreterare är knuten till rådet.

Den första publiceringssuppgiften är tänkt att lösas genom att utgrävningssledningen för DnC-projektet, 4 perso-

ner, tillsammans med personal från Riksantikvaren, 2 personer, står för det mesta av arbetet. Författarstaben kompletteras med en etnolog och en arkitekt samt en representant för vardera ämnet dendrokronologi, etnobotanik och osteologi. I allt är det 11 personer. Dessa har något olika bakgrund. Tre kan kallas etablerade forskare, mens de övriga är i en begynnande forskningssituation eller studerar.

När det gäller valet av de olika personerna, har förkunskaper i det aktuella materialet spelat stor roll. Vi tror att det genom detta författarval är möjligt att utge något rätt så snart. I framtida publiceringsuppgifter kan andra kriterier komma att läggas till grund, när författare vidtalas för deltagande i publicering. Grävningssledningen kommer emellertid alltid att ha en central roll i publicerandet av egna projekt. Primärkunskaper i stratigrafi och lokal topografi måste anses tungt vägande. I framtida projekt är det troligt att färre författare kontaktas.

3) Även om det finns material, som inte ägnar sig för publicering, är allt offentliggörande av arkeologiska resultat viktigt. Formen för publicering kan emellertid diskuteras.

I en situation, där ekonomin med all säkerhet kommer att styra verksamheten, blir det nödvändigt att vara både "populär" och "vetenskaplig". Att publicera arkeologiska nödgrävningar kan inte, utifrån förutsättningarna för grävningarna, vara en strikt vetenskaplig uppgift. Det är stor skillnad mellan en grävning i ett objekt valt uteslutande på vetenskapliga kriterier, där undersökningstid spelar mindre roll, och en nödgrävning. Stadsförnyelse, kulturminneslagstiftning, tomtpriser och tid styr i första hand nödgrävningarna.

Huvudinriktningen på en publiceringsuppgift måste stå i något slags relation

till kvaliteten på dokumentation och källor. Därmed inte sagt, att nödgrävningar är vetenskapligt oanvändbara. De ekonomiska och tidsmässiga förutsättningarna för en grävning, och orsaken till den, glöms emellertid lätt bort i publiceringssammanhang. I Tönsberg är alla grävningar på sjuttio-talet nödgrävningar.

När det gäller materialpublikationens vara eller inte vara, anser jag att det beror på vad som finns på marknaden förut och på hur arbetet lägges upp. Publikationer som sida upp och sida ned framvisar mer eller mindre systematiserat material, för att forskare skall slippa besöka institutioner utanför sin hemort, anser jag för överflödiga. För forskaren måste primärkontakten med materialet vara avgörande. En publicerad vägledning till materialet, i form av en uppsats eller ett kapitel, har lättare för att få vetenskapliga kvaliteter.

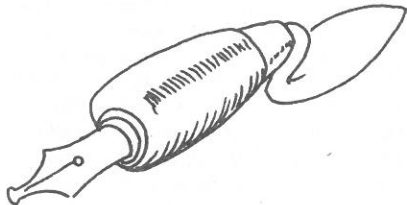
Också för lekmannapubliken kan vissa typer materialpublikationer vara ointressanta. Ideellt sett bör monografier tillfredsställa både lekmannens och forskarens önsksningar. Det är svårt och kräver kompromisser från båda håll. En monografi bör också, moraliskt och ekonomiskt sett, ha vissa möjligheter att säljas. De mer specifikt vetenskapliga problemen luftas bäst i de etablerade fackorganen.

4-5) För Tönsbergs del strävar vi efter ett blandat publiceringsprogram, där den rena materialpublikationen antagligen kommer att utebli. Grunden till detta är en uppdelning av medeltidsstaden i fem topografiska publiceringsenheter, där varje enhet säger något om en eller flera faser i den lokala utvecklingen och verksamheten genom medeltiden. Huruvida dessa fem topografiska delar kommer att publiceras som monografier eller

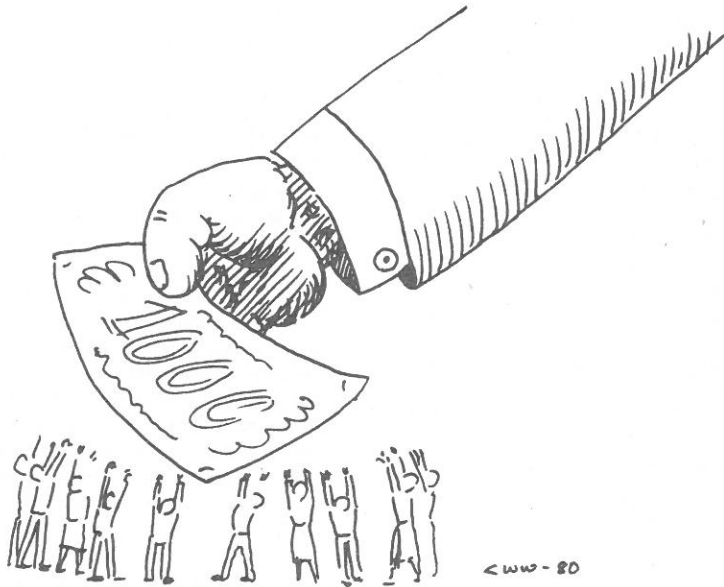
större uppsatser, får framtiden ut-
visa. Kulturhistoriska analyser prio-
riteras för att om möjligt få fram syn-
teserna. Materialets egna kvalitet
kommer att ha en avgörande roll vid
utväljandet av vad som skall publiceras.
Med materialkvalitet menas här histo-
risk och arkeologisk betydelse.

Eftersom formen för publicering av
nödgrävningarna från 1970-talet har
skisserats först i sista tiden, finns
det inga förhandsvärderingar om pub-
licering eller inte före dessa grävning-
ar. Det skulle också framgå av ovan-
stående, att jag anser det omöjligt att
ta ställning till ett materials publicer-
barhet, innan en rapport föreligger.
En forskningsgrävning i ett självvalt
objekt, skulle jag tro var förutbestämt
att publiceras. I annat fall skulle un-
derlaget för utväljandet av objektet
varit för dåligt.

Jan E.G. Eriksson

CWW-80

FÖRSÖK TILL SAMMANFATTNING

Till redaktionens glädje - och förfäran - fick vi svar från 8 av de 12 orter, som enkäten skickades till. De många betydande svaren kräver att de gemensamma ståndpunkterna och de skilda uppfattningarna lyfts fram och sammanfattas på några rader:

Ekonomi tycks vara ett allt mer överhängande problem på samtliga platser. Gemensamt är att pengar till eventuella publikationer ordnas utan egentligt samband med själva undersökningarna. Hur och var man söker pengar beror däremot mer på resp lands lagstiftning och antikvariska rutiner.

Organisationsbilden är mer splittrad och återfinns i ett brett spektrum från lagarbete med enbart utgrävare som författare till fristående avsnitt med utgrävningsledning och inkallade experter som skribenter.

I förhållandet mellan "vetenskapliga" och "populära" framställningar skymtar två motsatta ståndpunkter: Dels en kompromiss med både vetenskapliga och populära ambitioner i en och samma publikation, dels en delning i helt åtskilda redogörelser, en vetenskaplig och en populär.

Frågan om prioritering tycks vara ett svårt problem. Vi fick fr a svaret att prioriteringar är besvärliga. Här och var antyds dock vissa principer, som att det är viktigt att fr a redovisa "nya" resultat.

Frågan om förhållandet mellan beskrivningar och analytiska resonemang i grävningsredogörelser gav inget entydigt svar. De beskrivande redogörelserna verkar dock sättas i första rummet, medan de analytiska diskussionerna spelar en högst skiftande roll i de olika "publiceringsmiljöerna".

Redaktionen

PUBLISERING AV STORE BYARKEOLOGISKE UNDERSØKELSER; PROBLEM OG STRATEGI

1. Generelle synspunkter

1970-tallet kom til å stå i de store byundersøkelsenes tegn. Höykonjunktur og en hård eksploatering av bykjernene bør tildeles størsteparten av ären for at museer og antikvariske institusjoner i hele Norden sitter inne med store mengder "fysiske kulturspor" etter liv og virke i de middelalderiske bykjernene sammen med likeså store mengder informasjon om stratigrafiske og topografiske forhold, "samples" av ulike slag etc. etc. I sin helhet utgjör dette et historisk kildematerial som rommer latente muligheter til en både dypere og mer nyansert oppfatning av de enkelte bykjerners fysiske utformning enn den vi har i dag. Langt viktigere er det imidlertid at dette store materiale gjennom bearbeidning og publisering kommer til å vise seg rommer et datapotensiale som på lang sikt gir arkeologer og historikere hittil uante muligheter til å komme de mer betydningsfulle problemene omkring den middelalderiske urbaniseringsprosessens årsaker og forløp vesentlig nærmere: Byenes funksjon - og funksjonsforandring - deres relasjoner til det agrare omlandet, vareproduksjonens omfang og integritet i den urbane økonomien er alt sammen viktige delproblem som subsumerer under hva i alle fall jeg oppfatter som den middelalderiske urbaniseringsprosessens kardinalproblem: Hvilke er de krefter som på et gitt stadium i den agrare samfunnsformasjons reproduksjonsprosess betinger eksistensen av "urbane enklaver" som på en og samme tid både er sprunget ut av, og integrert i agrarsamfunnets sosiale og økonomiske struktur, men som samtidig er helt skilt fra det övriges samfunn gjennom sine partikäre funksjoner? På denne måten blir ikke urbaniseringsproblematikken snevert

begrenset til en diskusjon om "hva byen var" (sosialt, økonomisk, administrativt, juridisk etc.), men i høyere grad et spørsmål om å bestemme de konkrete produksjonsforholdene ("den sosiale organisasjonen og eieomsrelasjonene") og produktivkraftutviklingen (arbeidets organisasjonsformer, jordbrukets dyrkningsformer, redskapsteknologi etc), m. a. o. de element som konstituerer den samfunnsmessige og historiske konjunkturen innom hvilken byene vokste fram og var en del av. Jeg tror neppe vi kan komme urbaniseringsproblematikken særlig nærmere om vi ikke betrakter byen (staden) som en integrert del av den totale samfunnsformasjonen, og som en konkret, funksjonell lösning på et samfunnsmessig "problem" som på et gitt tidspunkt har oppstått (f. eks. behovet av regionale administrative sentra under en protofeudal kongemakt).

Et slikt perspektiv på urbaniseringsprosessens kompleksitet krever selvfølgelig studier som går langt utover de enkelte bykjerners oppkomst og utviklingsproblematikk: mest av alt krever det brede undersøkelser av forholdene i agrarsamfunnet. I virkeligheten, tror jeg, ligger nøkkelen til en mer kompleks forståelse av middelalderens urbaniseringsprosess i en oppfatning om den agrare samfunnsformasjons karakterer i vikingtid og tidlig middelalder, fordi dens forutsetninger nødvendigvis må finnes i bondesamfunnets sosiale struktur og økonomiske arrangement.

Dette brede perspektiv peker mot de områder hvor den framtidige forskningsinnsatsen bör konsentreres - nemlig på landsbygda. Hittil har forskningsinnsatsen av mange årsaker, ikke minst de pragmatiske, vært konsen-

trert meget snevert omkring de enkelte bykjerner arkeologi og historie. Men alt taler for at det i første omgang tross alt er i denne ende vi fra arkeologisk hold må ta fatt på de mange problem.

Den umiddelbare forutsetning for denne forskningen finns, som sagt, i et etterhvert enormt arkeologisk materiale akkumulert for mange byers vedkommende gjennom godt og vel ti års kontinuerlig feltundersøkelser. Likesom innsatsen gjennom 1970-tallet kom til å stå i det praktiske feltarbeidets tegn, må innsatsen og perspektivet for 1980-årenes arkeologiske aktiviteter med nødvendighet komme til å stå i bearbeidningen og publiseringsarbeidets tegn. Den feltarkeologiske aktiviteten bør i den mon det är mulig gies sekundär prioritet. Filosofien bak en slik prioritering av de overgripende arbeidsoppgavene er enkel nok:

- 1) Uten bearbeidning og publisering av de feltarkeologiske undersøkelserne er arbeidet halvt verdiløst og materialet på det nærmeste utilgjengelig for en bredere forskningsinteresse.
- 2) En opphopning av store materialmengder gjør en bred publisering til et nærmest umenneskelig arbeid - med fare for at materialet aldri blir publisert.
- 3) Den forskningsorienterte bearbeidningen av materialet kommer uvegerlig til å stille en overfor en rekke problem man kan få belyst gjennom de fortsatte undersøkelserne, dels p.g.a. at man er seg det bestemte problem bevisst og derfor oppmerksom på informasjon av bestemt karakter i felten, dels fordi man får mulighet til å velge en adekvat undersøkelsesmetode/utgravningsteknikk nettopp med tanke på å få fram spesielle data som kan belyse den problematikken. Dermed skapes grunnlaget for et økt vitenskapelig utbytte

av feltundersøkelsene.

Såvel de vitenskapelige som de praktiske fordeler av en bearbeidning av de store materialmengdene fra byundersøkelsene er så åpenbare at noe annet enn en topprioritering av denne oppgaven vil være bortimot uforvarselig.

Dette utgangspunkt stiller oss overfor det umiddelbare spørsmål - som er det egentlige tema for denne artikkel - nemlig: Hvordan skal byarkeologiske undersøkelser publiseres. Om vi nå ser bort fra de rent praktiske, organisatoriske og økonomiske spørsmål (som selvfølgelig er vesentlige i sammenhengen, men som dog må søkes løst individuelt på basis av ressurstilgang - m.m) rommer spørsmålet en rekke delproblemer av mer prinsipiell karakter vedrørende

a) Hva skal publiseres? Dvs. hvilket materiale skal taes med (om ikke alt skal med)? Hvordan skal forholdet rent kvantitativt være mellom den materialbeskrivende og den analytiske delen, der utgraverne redgjør for de problem og de eventuelle resultat de mener undersøkelsen har gitt,

b) hvordan skal en materialbeskrivende del utformes med tanke på at en total og objektiv redgjørelse for all informasjon ut fra alle tenkelige aspekt er teoretisk og praktisk umulig. Hvordan skal man i givet fall prioritere og hva skal styre prioriteringene (utvalget "publiseringsverdige materiale"),

c) på hvilket nivå skal publikasjonen ligge: Skal det dreie seg om "preliminære rapporter" som tilkjennegir seg gjennom at de hverken fremtoner som rent leksikal informasjon eller som en gjennomarbeidet analyse, eller skal publikasjonene heve seg opp på et høyere "vitenskapelig" nivå med en nitidig gjennomgang av alle tenkelige aspekt og material kategorier i totalitetens og

objektivitetens navn, eller skal man rett og slett nøye seg med å fremlegge "de nakne fakta" i form av en ren deskriptiv gjennomgang av materialkategorier, konstruksjoner, stratigrafi etc ?

d) Hvilken form skal publiseringen ha (monografi, serie etc.) ? I tilfelle valg av publisering i serieform, hvordan skal serien oppdeles (etter felt, gjenstandsgrupper, deskriptiv/analytisk del, etter tema etc.) ?

Det finns en hierarkisk ordning og en indre sammenheng mellom disse punktene som gjør at valget av en bestemt infallsvinkel får konsekvenser for hele det øvrige arbeidet. Det forekommer derfor av stor betydning at det før publiseringarbeidet diskuteres fram enighet omkring de fundamentale spørsmål: Hva vil vi med publikasjonen ? Hvem henvender vi oss til ? Og i hvilken hensikt ? Man kan f. eks. velge å henvende seg til 'allmenheten' hvilket får konsekvenser for f. eks. språkbruk, omfang etc. Vanligere er det imidlertid å henvende seg til "forskersamfunnet". Siden "forbrukergruppen" hovedsakelig består av forskere er det rimelig å stille som en forutsetning av publikasjonen på en eller annen måte skal kunne anvendes i den aktuelle forskningen. Publikasjonens "nytteverdi" kan vi f. eks. måle etter hvilke konsekvenser den på kortere eller lengre sikt får/kan få for forskningen (dvs omkring den middelalderske urbaniseringsprosessen), 'Konsekvenser' vil i denne sammenheng bety publikasjonens muligheter til å tilføre forskningen noe nytt, dvs. 1) i form av nytt kildematerial (ikke mer material, men nytt kildematerial, f. eks. nye gjenstandskategorier hittil upåaktet etc.), 2) i form av å demonstrere nye metodiske infallsvinkler både i felt og under bearbeidelsen, som kan frembringe nye data, 3) i form av å lansere nye problemstilling-

er, eller reformulere gamle problemstillinger i lyset av de nye undersøkelser, 4) å tilføre den allmene diskusjonen nye moment i form av nye hypoteser, teorier etc.

Det som er sagt ovenfor kan neppe ansees for særlig kontroversielt: Alle kan være enige i at en publikasjonens målsetting primært bør være til nytte for den aktuelle forskningen. Mer problematisk blir det kanskje når man skal trekke konsekvensene av det som ovenfor er antydnet. For hva er "nyttig for forskningen" (utenom de helt åpenbare momentene som er nevnt ovenfor) ?

Hvordan man besvarer dette spørsmål er i høy grad beroende av hvordan man i største allminnelighet oppfatter begrepet kunnskap, og hvordan kunnskap produseres (forskning er jo nettopp produksjon av kunnskap): Hvis man er av den oppfatning at kunnskapsproduksjonen alene er beroende av mengden tilgjengelig data, får det som sin ytterste konsekvens at man aldri kan få materiale nok, og at alle ubesvarte spørsmål kun kan løses gjennom å dra frem mer material, dvs. å grave mer, og mer omsorgsfullt og omfattende enn tidligere. Denne holdningen resulterer ofte i sin tur i en erkjennelse av at man alltid reiser flere spørsmål enn man har besvart etter en graving (hvor mange ganger har ikke dette synsett fått lov til å avslutte større vitenskapelige undersøkelser ?). In absurdum leder det hele fram mot det fantastiske, men logiske, resultat at jo mer man graver desto mindre vet man. Dette "empirisistiske" forholdningssettet til kunnskapsproduksjonen får naturlig nok til følge for publiseringarbeidet at ingen publikasjon kan betraktes som akseptabel om man ikke så total og objektivt som mulig har redgjort for alt under feltundersøkelsen fremkommet informasjonsmateriale. Publikasjoner

som mer eller mindre styres av et empirisistisk kunnskapsideal tenderer mot å bli mastodontarbeider hvis innhold består i hovedsak av rene materialgjennomganger, minitiöst beskrevet. Og så ikke meget mer.

Om man derimot er av den oppfatning at kunnskapsproduksjonen i bunn og grunn ikke er avhengig av kvantiteten material, men mer er avhengig av de normer, holdninger og vurderinger som styrer både utvalget av data og danner basis for den måte vi kombinerer data på (fordi vi reiser og avgrensner problemet på forskjellig vis), vil dette få som konsekvens at man gjør et bevisst utvalg av den totale mengden data som står til rådighet, og at premissene for dette utvalget, i. e. en konkretisert problematikk, på forhånd er klargjort, videre at alle separate behandlinger (ulike materialkategorier, konstruksjoner, topografiske forhold etc.) bearbeides i samsvar med undersøkelsen, og publikasjonens erklærte målsetting (hva er det vi vil ha kunnskap om?)

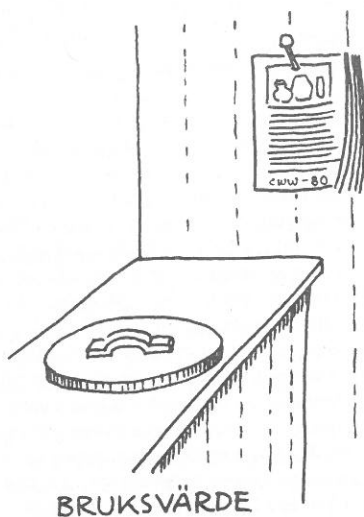
Disse to fundamentalt forskjellige utgangspunkt for planlegging og gjennomføring av større materialpublikasjoner trenger i realiteten ikke til å føre til vidt forskjellige resultat-overflattisk sett. For i virkeligheten gjennomføres det jo alltid en eller annen form for utvalg og prioritering av materialet - selv i de mest eklatante eksempler på materialpublikasjoner. Hvor ligger så forskjellen? Den ligger i det vesentlige moment at man i det første tilfellet får som resultat en publikasjon av de facto usystematisk innsamlede opplysninger fordi det ikke finns noen overgripende retningslinjer - i alle fall ingen klare - for hva og hvordan materialet er samlet inn. Det alvorlige i dette ligger i det forhold at man rent faktisk ingen muligheter har til å bedømme mate-

rialets representativitet, hvilket i verste fall gjør materialet uanvendbart, i beste fall anvendbart under store kildekritiske reservasjoner. At dette ikke bare er teoretiske betraktninger, men en helt praktisk situasjon man lett (og uventet) kan komme til å stå overfor, har jeg selv konkrete erfaringer med i forbindelse med mitt eget avhandlingsarbeide. Det endelige resultat blir at man ikke bare står overfor en publikasjon hvis innhold i mange (men selvfølgelig ikke i alle) henseende fortoner seg som en meningsløs opphopning av mer eller mindre betydningløse "fakta", manglende muligheter til å bedømme materialets representativitet og - om en slik finns - den historiske sammenfatningens relevans. Jeg stiller et spørsmålsteget ved behovet - og anvendbarheten - av den slags publikasjoner (som det i all rettferdighets navn i realiteten ikke produseres mange av i dag, i alle fall ikke i "rendyrket form").

I det andre tilfelle, der prioriteringer m. h. t. utvalget data, undersøkelsesmetoder etc. er basert på en konkret formulering av de teoretiske premisser og valg og avgrensning av en problematikk, står man igjen med et publiseringsgrunnlag der material, og de hypoteser som baseres på dette, for det første besitter en indre logisk stringens og relevans, for det andre oppstår muligheten til en mer korrekt bedømming av datamaterialets representativitet (fordi premissene for dets fremdraging og dokumentasjon er konkretisert i teori og praksis). På den annen side oppstår den mulighet at store mengder material som man ikke i felt har oppfattet som spesielt viktig (men som man av den grunn selvfølgelig ikke har unnlatt å samle inn og dokumentere - hvilket mange tror er konsekvensen av å ikke grave forutsetningsløst og "objektivt"), faller uten-

om publiseringsrammen, og det til tross for at dette materialet i andre sammenheng kan få, eller har betydelig relevans. Det er mitt forslag at den slags "sekundært" materiale indrøres i publikasjonen i form av ekskurser eller i ren katalogform, med angivelse av arten og mengden material, med den hensikt å henlede andre forskere på at materialet finns, og finns i gitte kvanta.

Jeg har ovenfor avvist de rene "empirisistiske" materialpublikasjoner som hverken ønskelige eller særlig anvendbare. Dertil kommer det ikke uvesentlige moment at de er kostbare og laborøse i sitt fremstillingssett. Jeg har derfor gjort meg til talsmann for en "prioriteringsmodell", hvis forskningsmessige bruksverdi forhåpentlig er

større gjennom at materialet er knyttet til en problembehandling. Den tid som ellers ville gå med til laborøse materialbeskrivelser kan i givet fall bedre anvendes til begrensede men til gjengjeld mere analytiske studier og synte-

tiserende sammenfatninger. Dette arbeidet skulle suppleres med en ekskurslignende gjennomgang av det "sekundære" datamaterialet. Det er grunn til å tro at man slik kan unngå 5-10 års forarbeide og volumiøse 10-bindsvær med et omkostningsnivå av astronomisk art.

2. Synspunkter på noen større byarkeologiske publiseringsarbeider.

I de senere årene er det kommet ut flere byarkeologiske publikasjoner. Det kunne være av interesse å granske disse nærmere med henblikk på opplegg og innhold. Jeg skal her kort behandle en monografi (Århus Sønder-vold/1971), en publikasjon bestående av en større samling separate artikler (Uppgråvt förflutet för PK-bank/1976), samt 2 bind i en publikasjons-serie utgitt av gamlebyundersøkelsene i Oslo (Mindets tomt/1977 og Oslogate 3 og 7/1979).

Den mest originale publiseringsformen representeres av PK-bankspublikasjonen fra Lund: Gjennom et 40-tall mindre artikler i hovedsak skrevet av utgravningens deltagere presenteres undersøkelsens resultat. Målsettingen med publikasjonen har vært, ifølge forordet, å få materialet ut så hurtig som mulig. Det er selvfølgelig prisverdig at en undersøkelse blir så hurtig publisert som mulig, men det bør ikke bewirke at man må gå på akkord med innholdet. Og det har det gjort i dette tilfellet, dels gjennom en temmelig summarisk behandling av de enkelte tema, dels gjennom at det ikke finns noen innledning eller sammenfattende synspunkter som kan bringe sammenheng mellom de enkelte artikler og en vurdering av utgravningens resultat og allmene betydning for utforskningen av Lunds historie. I visst mon avhjel-

pes denne mangel på sammenfatning og overblikk av en eminent artikkel som behandler den bebyggelse-topografiske utviklingen. Men slik som publikasjonen i stort foreligger i form av tilfeldig sammensatte artikler om tilfeldige emner, gies det ingen mulighet til en samlet vurdering av undersøkelsens allmene betydning: Publikasjonen har ikke, slik jeg ser det, formådd å tilføre vesentlig ny kunnskap om Lund (selv om utgravningen sådan utvilsomt er en av de mest sentrale undersøkelser som er gjort i Lund). Denne triste missære har troligvis sin årsak i en manglende presisering av den virkelighet som man mener seg å kunne se bak de fysiske levningene man graver fram i form av gjenstander, konstruksjoner etc. Hva man som arkeolog faktisk bør være ute etter, er å rekonstruere virkeligheten bak de materielle levningene: Livet i middelalderen besto givetvis også av sko, smykker, kirker, brønner, kammer etc., etc., men det vil være meningsløst å tro at man kan nå fram til en avklart forståelse for hvilke krefter som konstituerer middelalderens spesifikke historiske utvikling gjennom anekdotiske behandlinger av hverdagens allehånde materielle etterlatenskaper og tilfeldige fysiske manifestasjoner. Som om disse var spesielt interessante i seg selv! Men det har man tydeligvis ment. Og resultatet er blitt deretter.

Århus Søndervold er navnet på publikasjonen fra de i 1963-64 utførte gravninger for hotell Skandinavien, sentralt beliggende i Århus. Det var den første samlede publikasjon fra en større byarkeologisk undersøkelse, og har derfor kommet til å danne forbillede for hvordan slike publikasjoner skal utføres.

Vi finner her en presisjon og et ambisjonsnivå m. h. t. vitenskapelig behand-

ling og forståelse for utgravningsresultatets allmene historiske interesse som langt overskrider Lund-publikasjonen. Her får vi innledningsvis en innføring i den problematikk utgraverne har betraktet som spesielt interessant å studere og særlig relevant i forbindelse med selve utgravningsområdet - nemlig problemet vedrørende byens opprinnelige beliggenhet og befestningsanlegg.

Etter en omsorgsfull beskrivelse av områdets stratigrafi, følger så den rent materialbeskrivende delen: Av hele bokens 337 sider utgjør den deskriptive delen (ekskl. den stratigrafiske gjennomgangen og div. appendix) 230 sider. En beskrivelse av bygninger og andre konstruksjoner opptar av dette 30 sider, men det er her vel og merke ikke tale om en bebyggelse-topografisk beskrivelse men en rent metrisk/stratigrafisk redgjørelse for de enkelte bygningsrester. De øvrige 200 sidene er forbeholdt en gjennomgang av gjenstandsmaterialet. Det vil si at i alt ca. 60% av publikasjonens sider er opptatt av å beskrive gjenstandsmaterialets stratigrafiske plassering, datering og bevaringstilstand. Noen ytterligere behandling finns ikke, hvilket rimeligvis beror på at gjenstandsmaterialet hovedsakelig oppfattes som interessant i den mon, og fordi, det kan anvendes som dateringshjelpemiddel. Det er vel derfor de gjenstandskategorier som tradisjonelt anvendes til datering har fått rikelig plass: Således er f. eks. behandlingen av det keramiske materialet utskilt som et eget kapittel, og behandlet separat fra det øvrige oldsaksmaterialet. Dateringsproblematikken har iøvrig fått et helt kapittel for seg selv, så det hersker ingen tvil om den betydning utgraverne har tillagt dette enkelte moment.

Som avslutning på verket følger en sam-

menfatning, der unsökelsens resultat (i. e. at man har kunnet belegge eksistensen av en voldomkranset bebyggelse fra 900-tallet) innsettes i en større sammenheng. Denne sammenfattende delen omfatter 6-7 sider. Til slutt følger flere appendix med naturvitenskapelige analyser (pollenanalyser, frøanalyser, osteologiske analyser). De resultat som man her kommer fram til utnyttes imidlertid i utbetydelig grad i den historiske syntesen, og når de endelig behandles fremstår resultatene enten som temmelig trivielle (av typen: treforskansningen av volden har meført et radikalt innhogg i skogen. Her kunne man f. eks. spørre seg: Hvem organiserte i så fall et så stort arbeide?), eller fremstår i rent deskriptive termer (av typen: Vi kan danne oss et bilde av den animalske ernæringsføden som viser at man foruten okse, svin og får også spiste torsk - iøvrig ikke særskilt overraskende med tanke på at Århus faktisk ligger ved Kattegat, med rikelig tilgang på fisk).

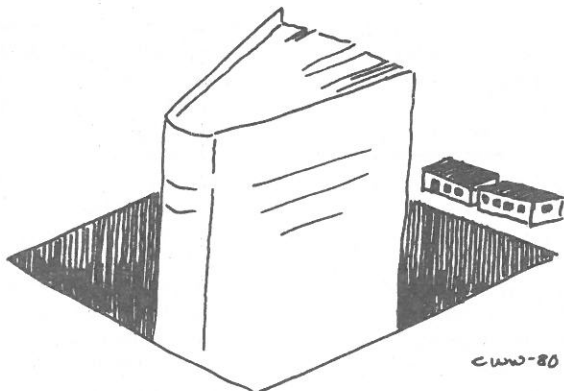
Det er mange positive trekk ved Århuspublikasjonen: Den har et klart formulert utgangspunkt, og den har en syntetiserende sammenfatning som påpeker i hvilken sammenheng man kan sette undersökelsens resultat samthvilen betydning resultatet har for belysningen av den århusianske urbaniseringsprosessen. Det finns også en konsekvens i behandlingen av gjenstandsmaterialet, idet man har lagt vekt på å få fram data som kunne anvendes til oppbygningen av en absolutt kronologi. Men når det er sagt er det også klart at publikasjonen er gjort vesentlig større og mer tungbearbeidbar enn nødvendig: Man får inntrykk av at man har bestrebet seg på en totalgjennomgang av materialet, og en fullstendig redgjørelse for de faktiske omstendighetene, med det resultat at det finns

store deler av bokens materialbeskrivelser som aldri aktiveres eller inngår som nødvendige data for belysning av den aktuelle problematikken, hvorfor den mastodontiske materialdelen utmerket kunne vært kortet ned vesentlig.

Det samme gjelder de naturvitenskapelige analysene: Når de resultat disse analysene når fram til ikke aktivt utnyttes som historiske data men så og si lever sitt eget liv som isolerte opplysninger, er det stort spørsmålsteget om nytten av å ta, analysere og publisere analyseresultatene. Århus Søndervoldutgravningene var en relativt beskjeden utgravning (320 m² ble undersøkt), og det er den fremste årsak til at en (formodentlig) totalpublisering av materialet var mulig. Men man trenger ikke la fantasien løpe løpsk for å forestille seg hvilke konsekvenser det vil få å anvende seg av 'Århusmodellen' på undersøkelser som har frembrakt det mangedobbelte kvanta informasjon.

I publikasjonen fra Gamlebyutgravningene møter vi et tilsvarende ambitiøst nivå: Sammenlagt skal Gamlebyundersökelsene fylle et syvbindsverk, hvorav de 4 første bind omfatter en redgjørelse for (ifølge forordet i bind 1) bebyggelsesrester og daterende material fra samtlige felt, bind 5 vil inneholde paleobotanisk og -zoologisk material, bind 6 vil inneholde "funksjonsbestemende material" og bind 7 vil inneholde en analytisk sammenfatning med spesiell vekt på "bygården, erhvervs livet og befolkningens levestandard".

Man fornemmer i denne planen en klar forståelse for at resultatene fra en rekke separate felt ikke kan behandles enkeltvis, men samlet. Man gir også inntrykk av å ville orientere undersökelsen mot visse aspekt av urbaniseringsprosessen, nemlig erhvervs-

livet og folks levestandard, men det fremgår ikke hvilken rolle eller betydning disse moment tillegges i urbaniseringsprosessen, og derfor undrer man seg unektelig over hvilke bakomliggende tanker som har gjort seg gjeldende når akkurat disse spesielle moment bringes fram i lyset som spesielt viktige.

To bind er utkommet, og det er kanskje for tidlig å felle noen endelig dom over arbeidet (hvilket jeg heller ikke har til sinns å gjøre). Men slik de to bind nå foreligger må man, med all respekt for de gode intensjoner, med en ikke liten grad av skuffelse konstatere at det ikke fremkommer noe i de binds måte å fremlegge og behandle materialet på som avviker fra det mest empirisistisk orienterte materialpublikasjoner. Hovedinntrykket er at materialet er overarbeidet, detaljrikdommen overveldene og irriterende påtrengende (her er jag enig i A. J. Larsens resensjon av publikasjonen i N. A. R.). Relevansen i behandlingen av de enkelte materialkategorier er forbløffende liten med tanke på den vekt man programmatisk har lagt på det problemorienterte arbeidssettet. En av årsakene til dette er muligvis at selve publiseringsformen ikke lar

seg forene med publiseringsprosjektets allmene målsetting. En annen årsak kan være at det rent faktisk mangler presiserte problemstillinger for Gamlebyprosjektet: Det er ingen "problemstilling" å hevde at det kan være av interesse for urbaniseringens ulike faser å klargjøre når bebyggelsen når et bestemt punkt i terrenget (bnd. 2 s. 8). Der er heller ingen problemstilling å undersøke om bebyggelsen virkelig er så skjev som tidligere antatt (bnd. 2 s. 11). Ei heller er det snakk om en "problemstilling" når man proklamerer sin interesse for å undersøke om det finns spor etter håndverkere i området (bnd. 2 s. 11). Hva vi her står overfor er enkle spørsmål som vedkommer byens utformning og funksjon, spørsmål som knytter seg til urbaniseringens deskriptive moment. Vel er det så at et problem alltid inneholder et spørsmål. Men det er ikke alltid slik at et spørsmål inneholder et problem. Et problem oppstår først når en oppfatning om fenomenets normaltillstand kontrasteres mot omstendigheter som forrykker denne normaltillstand. Man kan saktens undres over en masse forhold i historien. Men en undring av allmen og uspesifisert karakter duger ikke som utgangspunkt for en systematisk undersøkelse, fordi den ikke er tilstrekkelig målrettet. Et problem kjennetegnes

således av at det "uttrykker en bristende överensstemmelse mellan ett hypotetisk "normal"-tillstånd och en omständighet som avviker därifrån" (Wintner 1973, s. 14). I Gamlebyundersökelse-ne finns hverken en presisering av et "normaltilstand" eller moment som skulle kunne forrykke billedet av denne normaltilstand. Bare en allmen undren.

Arbeidets allmene orientering mot er hvervsliv og levestandard vitner om en uttalt interesse for historiens økonomiske og sosiale aspekt. At man innleder bind 2 med Brechts "en lesende arbeiders spørsmål" forsterker inntrykket av sosialt engasjement. Om det skal oppfattes som om redaksjonen også deler Brechts materialistiske historiesyn skal være usagt. Men om så er tilfelle, fremgår det i alle fall ikke av den måte hvorpå man f. eks. behandler problemet omkring folks levestandard i Oslo (bnd. 2 s. 154), "Gjød-selgropa... fra 1400-tallet gir interessante opplysninger om dagliglivets problemer", hevdes det. Disse daglig-dagse problem viser seg videre å bestå i at folk gikk rundt med rundorm i tarmsystemet, en for samtidens menneskers ubehagelig kjennsgerning som får forfatteren til å konkludere med den for middelalderen til kjedsommelig gjentatt bemerkning om at "de sanitære forhold har nok ikke vært de aller beste etter dagens forhold å dømme". Bortsett fra at man neppe trenger å gå til parasittanalyser for å fastslå at sanitærforholdene i middelalderbyene var dårligere enn dagens forhold (iøvrig et helt ahistorisk betraktningssett), må det interessante momentet i sammenhengen være at folks levestandard (inklusive de sanitære forhold og deres konsekvenser) være et resultat av bestemte utbytningsrelasjoner og relasjonene til produksjonsmidlene, bestemt av de rådende eiendomsforholdene. Det ville således f. eks. være mer

interessant å få kunnskap om rundormen var et allment utbredt fenomen eller kun var begrenset til bestemte områder i byen hvor man ved hjelp av andre indikasjoner kunne anta var okkupert av folk tilhørende en viss sosial kategori, og i givet fall antyde hvilke faktorer som har medført en slik sosial sjiktning i bysamfunnet.

Når det gjelder behandlingen av gjenstandsmaterialet har man valgt en middelvei mellom den skrapete "Århusmodellen" og den mere fylldige "Lundmodellen", idet visse gjenstandskategorier har vært mål for en mere inngående analyse. I denne sammenheng er spesielt Schias bearbeidning av skomaterialet fra Mindets tomt (bnd. 1 ss. 121-201) glimrende - ikke så mye p.g.a. det omsorgsfulle klassifikasjons- og typologiseringsarbeidet, men snarere p.g.a. det lille avsluttende avsnittet "skomaterialet som kilde til kulturhistorien": Her reises spørsmålene om skomaterialet kan anvendes til belysning av Oslos demografiske utvikling og sosiale sjiktning. Schia peker videre på hvordan materialet konkret skal analyseres for å få fram data som kan kaste lys over disse for urbaniseringsproblematikken ganske vesentlige deskriptive moment. Etter min mening burde imidlertid disse analysene gjøres til en hovedsak, og ikke degraderes til en behandling på ca. 2 (av i alt 80 sider). I dette avsnitt demonstreres dog en vilje til virkelig å anvende det arkeologiske materialet som et historisk kildemateriale anvendbart til å kaste lys over sentrale historiske problem omkring den lokale urbaniseringsprosessen. Skomaterialet får ikke lov til å leve sitt eget liv, interessant bare fordi det er til, men i kraft av dets spesifikke egenskaper anvendbart i det historiske rekonstruksjonsarbeidet. Dette kapitel er bestemt høydepunktet i de to bind som

hittil er utkommet, og med tanke på forfatterens sentrale stilling i publiseringsarbeidet lover dette godt for ikke minst seriens avsluttende bind.

Ellers finns det nok av eksempler på den snevre, materialfikserte gjenstandsbeskrivelse. Et høydepunkt i så måte når behandlingen av kleberstems materialet fra feltene Oslogata 3 Og 7 (bnd. 2 s. 64-71). Her formår forfatteren det kunststykke å anvende 7 sider på en beskrivelse av 24 kleberstemsfragment. I beskrivelsen inngår bl. a. en redgjørelse for en kjemisk analyse av belegg fra et kleberkar som på forhånd antaes å ha vært anvendt til matlagning (p. g. a. utvendig tilsotning). Den kjemiske analysen av det innvendige belegget ble oppfattet som nødvendig for å kunne fastslå om det nå virkelig dreide seg om et kokekar - hvilket den kjemiske analysen ikke helt uventet viste seg å kunne fastslå. Forfatteren kunne så med tilfredshed fastslå at man - heller ikke uventet - har kokt mat med proteininnhold, kjøtt eller fisk. Så vet man i det minste at man har spist kjøtt/fisk i middelalderens Oslo.

Etter denne platte opplevelse skynder man seg videre til kapitlet "materialet i en større sammenheng" (altså klebermaterialet). Overskriften lyder spennende, men istedefor oppvises det her det mest eklatante eksempel på irrelevant materialbehandling (for det dreier seg virkelig om en behandling og ikke bare en beskrivelse): Forfatteren har på et tidligere tidspunkt i karrieren befattet seg med kleberkar ut fra et distribusjonssynspunkt, hvor det bl. a. gjaldt å bestemme de ulike karenes produksjonssentrum. Dette problem oppfattes tydeligvis som værende av så vital betydning at det er det eneste aspekt ut fra hvilket klebermaterialet fra Oslo taes upp til en bred-

ere diskusjon. Det er - i mange hen- seende - bestemt ikke et uinteressant aspekt på klebermaterial i største all- menhet, men klebermaterialet fra Oslo er ikke kun interessant fordi det er av kleber og kommer et eller annet sted fra, men nettopp fordi det er funnet i Oslo. . . Og nettopp det faktum at det

kommer fra Oslo gjør det rimelig at materialet behandles på en slik måte at det kan bidra til belysning av be- stemte forhold i Oslo (kfr. Schias be- handling av skomaterialet). At forfat- teren kan konkludere med at kleber- karene kommer fra brudd i Akershus er muligvis en betydningsfull oppdagel- se om den historiske interessen er be- grenset til kleberkarenes mysterier. Er man derimot interessert i urbani- seringsprosessens problematikk - og mer spesifikt hvorfor og hvordan den- ne manifesterte seg for Oslos vedkom- mende, er den slags analyser hvor ma- terialet er fjernet fra den kontekst in- nom hvilken det engang var en del av ("livet i Oslo"), av mindre interesse. Som en alternativ behandling av kleber- materialet, der man utgår fra den enkle kjennsgjærning at det rent faktisk finns i Oslo, og at det er Oslo som his- torisk fenomen, og ikke (i alle fall ik- ke i denne sammenheng) kleberkarene vi er mest interessert i å studere, kunne jeg istedefor f. eks. tenke meg følgende program:

a) en undersøkelse av frekvensen av- satt klebermaterial i kulturlagene (dette skulle i så fall omfatte alt kle- bermaterial fra Oslo, ikke bare fra et enkelt felt), for å undersøke om bruken av kleber er varierende gjennom tid. I så fall hvorfor? Kan det henge sam- men med at man har begynt å anvende andre materialer (jern, keramikk, tre etc.)? Hvorfor får man i så fall et skifte i materialet, og eventuelt når? Kan det henge sammen med en økt sosial sjiktning (hvorfor skjer i

så fall en slik sjiktning, og hvorfor akkurat da?), eller kan det henge sammen med endringer i de økonomiske konjunktorene (for byen, for regionen, for landet som helhet?), eller skjer det f. eks. eksterne endringer som påvirker tilførselen av kleber til byen (endringer i produksjons- og distribusjonsleddet gjennom f. eks. en privatisering av bruddene?).

b) en undersøkelse av den vertikale spredningen av klebermaterialet sammenholdt med spredningen av kar av annet materiale (keramikk, tre, jern etc.) for å undersøke om klebermaterialet konsentreres til bestemte områder som kunne antyde noe om den sosiale status områdets beboere besatte: Er det f. eks. slik at visse områder i byen var forbeholdt ulike sosiale kategorier (kjøpmenn, håndverkere, embedsmenn, klerikale tjenestemenn, dagleiere, arbeidsfolk etc.). Er det i i givet fall en mulighet å konstatere om så var tilfelle ut fra en hypotese om at ulik sosial status vil gi seg uttrykk i de materielle levningene. Kan kleber, resp. keramikk og jernkar i så fall tenkes å kunne indikere eksistensen av slike områder, og områdets sosiale status (gjennom f. eks. å knytte en dominerende bruk av tre- og kleberkar til sosialt lave sjikt (håndverkere, dagleiere etc.) og en overveiende bruk av keramikk - (event. jern-) kar til en sosial overklasse (kjøpmenn, embedsmenn etc.)?

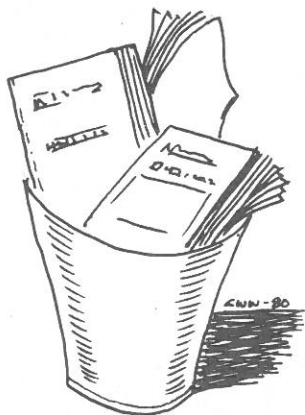
Jeg har ovenfor bare kastet ut en rekke spørsmål og antydninger om hvordan materialet kan anvendes. En seriøs behandling krever selvfølgelig at den underordnes en overgripende problematikk, under hvilken de enkelte spørsmål og behandlingsmåter er innordnet.

En slik analyse er selvfølgelig bare

interessant om den gjøres med utgangspunkt i store material og over større areal. Det er derfor ikke usannsynlig at klebermaterialet fra Gamlebyen, tillike med en rekke andre materialkategorier (tre, tekstil etc.) skulle være trukket ut av den separate "feltredgjørelsen" for istedfor å inngå i et bind som f. eks. tok sikte på å belyse den interne sosiale struktur og økonomiske basis, for med dette utgangspunkt som grunnlag trekke inn relevant kildematerial. (Og rent bortsett fra det er det antydnet at de første 4 bind skulle bringe en redgjørelse for bygningsrester og daterende gjenstandsmaterial - hva man hverken kan betrakte klebermaterialet, tekstilmaterialet eller trematerialet som. Hvorfor er det så tatt med i de to første bindene?)

Der Oslo-publikasjonene i praksis - og ikke bare i deklarasjonene - hever seg langt over alle andre byarkeologiske publikasjoner fra den senere tid, er i den bevisste holdning til, og utnyttelsen av de naturvitenskapelige analyseresultatene: Resultatene av undersøkelsene av samplingmaterialet er på like linje med det øvrige arkeologiske materialet helt integrert i den avsluttende oppsummeringen. Den konsekvens man i Oslo-publikasjonene legger for dagen m. h. t. å faktiske utnytte dette materialet til rekonstruksjon av bestemte sider av middelalderens Oslo, er et forehavende som er helt nytt og som på lengre sikt kan peke mot nye muligheter i det hittil så godt som uutnyttede materialet. En forutsetning for at det naturvitenskapelige samlingmaterialet imidlertid skal kunne utnyttes fullt ut som et historisk kildemateriale, er for det første at det er arkeologene som stiller spørsmål til materialet, og ikke naturviterne. Dette i sin tur krever igjen at arkeologene tilegner seg økt viten og kunnskap om hvilke

muligheter som ligger latent i materialet. Det er i dette opplysningsarbeidet naturviterne har et stort ansvar - og en stor misjon. Vil Oslo-undersøkelsene her komme til å bli banebrytende?

3. Konklusjon

Jeg har ovenfor i korte drag redgjort for visse synspunkter på noen av den senere tids utkomne byarkeologiske publikasjoner. Den ytterst korte behandlingen kan neppe yte full rettferdighet overfor den store arbeidsinnsats som ligger bak planlegging, utformning og utførelsen av publikasjonene. Men jeg mener det er viktig, ikke minst med tanke på det kommende arbeide, å påpeke visse svakheter og mangler i utformning, og ikke minst i selve materialbehandlingsmomentet. På basis av dette kan det forhåpentligvis komme i stand en diskusjon som konstruktivt kan berede grunn for bedre (og samtidig billigere) publikasjoner.

Generelt antyder jeg det fremgår av framstillingen ovenfor at det er store problem forbundet med å forene det forhold at man utgår fra materialet,

og en ide om at det er av betydning at alt material blir behandlet, og behandlet likeverdige, og samtidig få fram sammenhengen mellom dette kildematerialet og det kildematerialet skal anvendes til, nemlig kunnskap om den middelalderke urbaniseringsprosessen. Så langt i selve publiseringarbeidet kommer man skjelden (kanskje fordi så mye tid, energi og plass legges på den deskriptive delen?). Ikke desto mindre er det - i alle fall sett ut fra et strengt forskningsmessig synspunkt - nettopp de resultater av mer overgripende karakter for de enkelte bykjerner man er interessert i. Og som etter min mening strengt tatt er det eneste som motiverer hele publiseringarbeidet. Innledningsvis foreslo jeg at en mulig økonomis løsning på publikseringen av de store materialmengdene fra byundersøkelsene, ville være å begrense den materialbeskrivende delen til å gjelde det informasjonsmaterialet som direkte berøres av den problematikk undersøkelsen har utgått fra/kastet lys over/ har aktivert, og ellers publisere alt det øvrige "sekundære materialet" i ren katalogform (man kan diskutere hvordan denne eventuelt skulle utformes).

Gjennomgangen av de foreliggende publikasjonene overbeviste med om nytten av en alternativ, eller nærmere bestemt en supplerende løsning: Nemlig å bestemme seg for et sett av de for den lokale og allmene urbaniseringsprosessen relevante tema (f. eks. bebyggelse-topografisk utvikling, sosial organisasjon, produktive aktiviteter, merkantile aktiviteter, manifestasjoner av sentraltmaktens interesse for byen (kirke, kongsgårder, myntverk etc.), og så velge det kilde-material som kan anvendes til å kaste lys over disse ulike aspekter. En publikasjonsserie kunne f. eks. bestå av bind som behandler de enkelte tema.

Eller de kan utgjøre avsnitt i en monografi.

På denne måten oppnår en ikke bare å delaktiggjøre andre i utgravernes oppfatning om hva som er funnet, men man demonstrerer også gjennom valget, og begrunnelsen av valget av tema grunnlaget for arbeidets prioritering, samt videre hvordan man kan tenke seg den aktuelle problematikken/tema kan belyses på basis av det aktuelle materialet. Ved på denne måten å utgå fra en (mer eller mindre vid formulert) problematikk (eller rettere sagt problemområde, som selvfølgelig i de aktuelle tilfeller må spesifiseres og konkretiseres), og ikke fra det material som tilfeldig er fremkommet under utgravningen, vil man få en behandling som mer samsvarer med normal praksis for et moderne vitenskapelig arbeidssett. Hvilket utvilsomt ville lette tilstøtende vitenskapers representanter, ikke minst historikernes, muligheter til å trenge inn i undersøkelsens mer allmen-historisk interessante resultat. Etter min mening er dette ytterligere et moment som bidrar til å øke publikasjonenes vitenskapelige "bruksverdi".

Axel Christophersen

Litteratur:

Andersen, Crabb og Madsen 1971: Århus Søndervold. Kjøbenhavn.

De arkeologiske utgravninger i Gamlebyen, Oslo. Bind 1: Mindets tomt. Oslo 1977.

De arkeologiske utgravninger i Gamlebyen, Oslo. Bind 2: Feltene Oslogate 3 og 7. Oslo 1979.

Uppgrävt förflutet för PK-banken i Lund. Archaeologica Lundensia VII. Malmö 1976.

Winter, J. 1978: Problemformulering, undersökning, rapport. Lund.

MAN GRÄVER OCKSÅ I NORR...

Till vår följetong om brister i inslaget "Aktuella undersökningar" (META 2/1980) har bidrag inlutit från Norrland. Man har alltså grävt i Lappviken i Skellefteå kommun. Det handlar ev. om en handelsplats.

Hur vore det med en samlad diskussion om medeltidsarkeologi i norr? Ett uppslag!

GEORADAR I ARKEOLOGINS TJÄNST

Under de senaste årtiondena har en rad tekniska innovationer givit arkeologen möjligheter att förfinna och utvidga studiet av det förhistoriska eller historiska samhället. De mest använda tekniska bidragen utnyttjas vid bearbetningen av det framgrävda materialet men av lika stor betydelse är de metoder som har ett direkt samband med den arkeologiska undersökningen. Den senaste bland dessa bidrag utgöres av georadarn. I samband med en undersökning av en mesolitisk boplats med gravfält i Skateholm, södra Skåne, genomfördes ett testningsprogram med georadar för att jämföra radarns utslag med anläggningarnas och lagrens utformning. En mera omfattande redogörelse kommer att publiceras i annat sammanhang men här skall några huvuddrag framläggas.

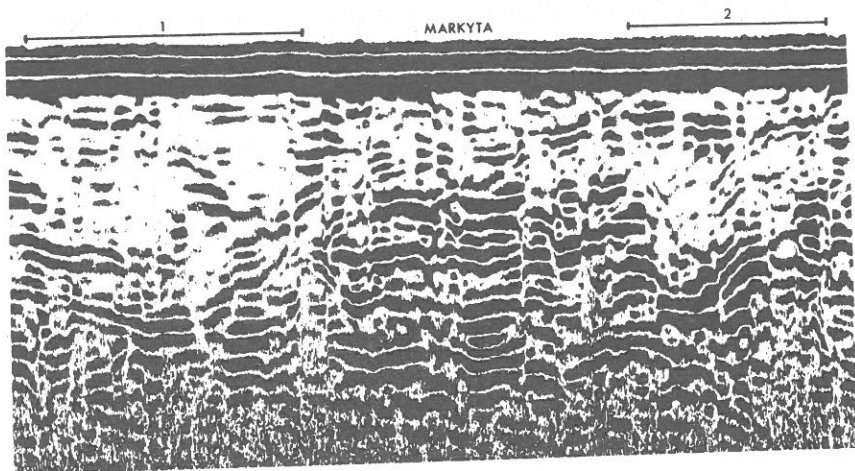
Ett av de problem som hänger samman med den nya tekniken är tolkningen av de olika ekon som radarn redovisar. Avsikten var att med georadarn registrera både sådana anläggningar som redan var framtagna vid att matjorden avlägsnats och områden vilka täcktes av matjorden och som kunde rymma såväl kulturlager som anläggningar under detta. Det gravfält som undersöktes är delvis beläget inom ett område där kulturlagret spolats eller plöjts bort varför gravarna framstod som mörkare färgningar direkt under matjordslagret medan andra gravar täcktes av ett tjockt kulturlager.

Testningen utfördes på så sätt att sändarenheten drogs över de anläggningar eller markytor som senare skulle bli föremål för undersökning. Vid undersökningen i fält erhöles en direktutskrift på en skrivare av erhållna radarekon. Dessutom inspelades undersökningen. Vid den arkeologiska undersökningen upprättades tvärpro-

filer utmed de linjer som undersöktes med georadarn. Därefter har profilritningarna jämförts med radarekona. Ett exempel på registrering framgår av Bilaga 1. Denna visar två avvikande områden (de ljusa partierna) där den naturliga geologiska lagringen är avbruten. På den frilagda markytan fanns i bägge fallen tydlig svartfärgning där de avvikande partierna i radargrammet uppträder. Den vänstra anläggningen verifierades senare som grav och den högra återstår att verifiera.

Efter en grävningssäsong kan vissa utvärderingar göras. Vad avser de från början urskiljbara anläggningarna som dokumenterades med georadar så var resultatet mycket positivt. Den utformning och det ungefärliga djup som ekona motsvarar överensstämmer mycket väl med profilritningarna. Vad avser radarekon från områden med marklagret inakt visade sig samtliga förändringar som registrerades utgöra någon form av störning av de ursprungliga jordlagren. Vissa anläggningar framträdde som från omgivningen svagt mörkfärgade fläckar. Dessa innehöll dock inte några fynd som tyder på att de är resultatet av mänsklig aktivitet. Möjligen kan de vara spåren efter trädfällen. Andra anläggningar var tydligt avgränsade och rymde ett flertal artefakter. Den utformning av kulturlagret vad avser tjockleken som radarekona redovisade stämde också mycket väl med de dokumenterade profilerna.

Som för alla andra metoder finns det även för georadarn vissa problem som här består i tolkningen av vad ekona verkligen motsvarar. Men detta dilemma skiljer sig ju inte från det som arkeologen står inför när ett objekt skall undersökas. De höga inköpskostnaderna till trots synes georadarn därför vid vissa undersökningar kunna bli ett viktigt hjälpmedel. Vid leriga jordarter är dessutom radiovågornas penetra-

Radargram upprättat med hjälp av georadar. Två förändringar av jordlagren kan urskiljas som ljusare områden. 1: tvärsnitt genom en grav med en bredd av ca 1 m och ett djup på ca 0.5 m. 2: anläggning med sotfärgad fyllning, som ännu inte undersökts.

tionsförmåga begränsad. Vid prospektering inom områden med tjocka kulturlager som exempelvis inom vissa städer bör georadarn kunna ge ett bättre underlag för kostnadsberäkningar. Vid sådana objekt kan man genom georadarn också få fram en bild av den ursprungliga topografin. Vid dokumentationen av på markytan ej synliga objekt som rivna kyrkor eller nedlagda byar bör registrering med georadar också ha sin givna plats.

Ett konkret exempel där georadarn kommer att användas för att försöka nedbringa undersökningskostnaderna utgör det tidigare beskrivna gravfältet. Det finns här gravar belägna under kulturlagret och att undersöka detta kräver en mycket stor arbetsinsats. Genom att utföra täta radarprofiler kan gravarna under kulturlagret spåras varvid endast kulturlagret i anslutning till gravarna blir föremål för undersökning.

Leif Bjelm
Teknisk geologi
LTH

Lars Larsson
Hist. museet
LU

GEORADAR FÖR ATT SPÅRA FORNLÄMNINGAR?

Under sensommaren 1979 kontaktades vi av Tekniska högskolan i Lund. De höll på att utveckla en markradar som i första hand var tänkt att användas för geologiska karteringar t ex av mossar. Någon av konstruktörerna hade kommit på att kanske också arkeologer kunde dra nytta av upptäckten.

Det bestämdes att ett försök skulle göras på en avschaktad yta utanför Ystad, där det påträffats härdar och gropar från bronsåldern. Man drog en ca 1.5 m bred antenn, som vilade på två mindre metallskidor över boplatsen. Antennen var kopplad med en kabel till en instrumentenhet och en skrivare. Tekniskt fungerar apparaturen som ett ekolod dvs signaler skickas ut och reflexerna registreras. Skrivaren ritar på en pappersremsa en sammanhängande markprofil i form av täta våglinjer. Stenar, gropar och härdar framträder som störningar i de homogena vågmönstren.

Otvetydigt lokaliserar markradarn förekomsten av dolda fornlämningar men även andra recenta störningar t ex potatisgropar. För att komma underfund med vad som registrerats måste ändå konventionella arkeologiska undersökningar utföras. Det begränsar radarns användningsområde till karteringar av större ytor utan kända fornlämningar för att ringa in lämpliga områden som kan vara av intresse att titta närmare på. Men också när det gäller att bestämma redan fornlämningars utsträckning bör tekniken kunna utnyttjas. Fler provkörningar krävs emellertid innan några definitiva omdömen kan ges.

Anders Wihlborg
UV-Syd.

Under hösten 1979 testades en s.k. georadar inom ett av Malmö museums utgrävningsprojekt, Ögårdsparken. Området omfattar en ca 150x200 meter stor yta, där stora partier upptas av Hindby mosses norra utlöpare. Området hade före provkörningen med georadarn provgrävts och då lokaliserades en yngre stenåldersboplats, samt en stenläggning med fynd av medeltida keramik.

Provkörningen med georadarn genomfördes så att man körde längs med provschakten. Detta för att lättare omedelbart kunna bedöma resultaten. Utvärderingen av resultaten visade inga säkra indikationer i diagrammet för den yngre stenåldersboplatsen. För den medeltida stenläggningen kunde en viss förtätning i diagrammet iakttagas.

En faktor som komplicerade tolkningen av diagrammen var att torvlinser från Hindby mosse gick upp både under stenåldersboplatsen och den medeltida anläggningen. Utgrävningen av Ögårdsparken pågår under 1980.

Innan ett större referensmaterial finns är det omöjligt att bedöma georadarns användning som hjälpmedel för att spåra fornlämningar. Under 1980 kommer ytterligare försök att göras inom Malmö kommun. Flygplatsområdet vid Bulltofta skall bebyggas med bostäder. Inom detta område finns tillfälle att göra mer omfattande testkörningar. Området har fosfatkarterats och flygfotograferats och möjlighet att använda georadar kombinerat med provgrävning finns innan den ordinarie schaktövervakningen sker.

Thomas Romberg

NORDISKA FORSKARKURSER

MULTIVARIATE METODER I ARKEOLOGI

I de siste årene er det i en rekke land gjort forsøk med å ta i bruk multivariate statistiske metoder som hjelpemiddel ved analyse av arkeologiske data. Kurset tar sikte på å gi en innføring i noen få sentrale teknikker med vekt på grafisk beskrivelse, tilrettelegging og reduksjon av data på tabell- og matriseform.

Tid vil bli avsatt til demonstrasjon, og deltakerne vil selv få prøve teknikene på et EDB-tilgjengelig arkeologisk materiale som sendes ut på forhånd. NAVFs EDB-senter for humanistisk forskning er initiativtaker til kurset, som baseres på et samarbeidsprosjekt mellom statistikere og arkeologer ved Universitetet i Tromsø. Lærerkrefter blir hentet fra norske institusjoner og fra USA og England. Kurset retter seg mot såvel yngre som etablerte forskere i arkeologi. Det forutsettes elementære kunnskaper om kvantitative metoder før kurset starter.

Kurssted: Universitetet i Tromsø.

Kurstid: 17. - 27. juni 1981.

Kursledelse: Adm. leder Jostein H.

Hauge, NAVFs EDB-senter for humanistisk forskning, Boks 53, 5014 Bergen - Universitetet. Tlf. (05) 21 00 40.

Universitetslektor Reidar Bertelsen, Institutt for samfunnsvitenskap, Postboks 1040, 9001 Troms. Tlf. (083) 86560.

Førstelektor Erik Bølviken, Institutt for matematiske realfag, Postboks 953, 9001 Tromsø. Tlf. (083) 70011.

Påmeldingsfrist: 1 mars 1981.

Faglige opplysninger: Se kursledelse

Påmelding: Adm. leder Jostein H. Hauge, NAVFs EDB-senter for humanistisk forskning, Bergen. Adresse - se ovenfor.

KOMMENTAR

Dette kurset tenkes i hovedsak sentrert om eksplorative og deskriptive metoder som egner seg særlig til forenkling av datamasser som på grunn av sin størrelse og antall variable er uoversiktlig. Dette vil ikke minst være tilfelle innafor mellomalderarkeologi. I hovedsak er det snakk om to typer metoder:

- 1) Prinsipal komponentanalyse (med diskriminantanalyse og faktoranalyse), særlig for kontinuerte data.
- 2) Korrespondanseanalyse, særlig for telledata.

Metodene i tilknytning til prinsipal komponentanalyse er kjent i arkeologisk litteratur (eks. Doran and Hodson 1975) men korrespondanseanalyse er et mer ukjent statistisk verktøy som grovt sett kan sies å være rikere når det gjelder tolkningsmuligheter. Et viktig poeng er at cases og variable behandles simultant (se f. eks. Greenacre 1978 og Sikkell 1979).

Kurset tar sikte på å samle ca 20 deltagere fra heile Norden. Interesserte bes ta kontakt.

LITTERATUR

Doran, J. E. and F. R. Hodson. 1975. Mathematics and computers in archaeology. Edinburgh.

Greenacre. 1978. Some objective methods of graphical display of a data matrix. Univ. of South Africa.

Sikkell. 1979. Analysis of two-way tables by correspondence analysis. Central Bureau voor de Statistich. Nederland.

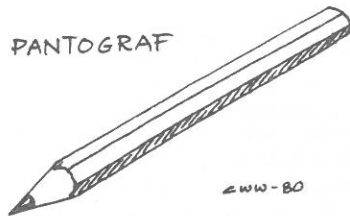
MEDELTIDSKONFERENS I SIGTUNA

Den 24 och 25 oktober sammanträdde ungefär 120 medeltidsarkeologer och byråkrater till konferens på Sjudarehöjden, Statens kursgård i Sigtuna. Ämnet för konferensen var hur vi skall behandla de möjligheter och svårigheter som berget av djurben och jordpåsar ställer oss inför. Förmiddagen den 24 inleddes med 4 föredrag. Till en början ställde Claes Wahlöö oss inför en rad tänkvärda utsagor, ord som väl sved i somligas sinnen. Efter denna inledare följde tre initierade specialföredrag om Macrofossil, Pollen och Djurben. Talare var i tur och ordning Kerstin Griffin från Oslo universitet, Ronnie Liljegren från Lunds universitet och Leif Johnsson från Riksantikvarieämbetet.

Jag har inte för avsikt att gå in på innehåll i föredragen, dessa kommer att sändas ut till konferensdeltagarna tillsammans med en sammanfattning av den efterföljande gruppdiskussionen. Kanske finns det möjlighet att rekvirera detta material även om man inte deltagit i Sigtunamötet?

Gruppdiskussionerna var avsedda att genomföras med hjälp av ett antal frågeställningar som delades ut i anslutning till konferensen. I varje grupp utpekades en person som ansvarig för redovisningen. I min grupp föll denna uppgift av någon underlig anledning på mig. Jag upplevde väl detta som något fräckt då man inte hade fått någon förhandsvink om att så var tänkt. Alla är nog medvetna om vilket problematik som skulle diskuteras men i varje fall känner jag att problemen bör konkretiseras och preciseras innan man sätter sig ner till gruppdiskussion. Någon veckas förberedande kontemplation hade säkert inte gjort skada, detta gäller nog för övrigt samtliga deltagare. Ti-

den var så pass väl tilltagen som 3 1/2 timme vilket bör vara tillräckligt för de flesta. Nu avbröts visserligen seansen av demonstrationer av dels en fynddataanläggning som använts på Helgeandsholmen och en demonstration av en, som det såg ut, väl fungerande fältpantograf. En sinnrik maskin som, i lämplig skala, automatiskt överför ett uppmättningsobjekt till ritpappret.

Men även om man räknar bort den tid som åtgick till dessa demonstrationer anser jag att tiden var väl tilltagen för gruppdiskussionen, trots att utbytet kanske inte blev vad det kunde ha blivit med bättre möjligheter till förberedelser. Nu är det ju visserligen lätt att hävda att om man kommer till en konferens så skall deltagaren vara väl förberedd. Det är nog också korrekt men de många frågeställningarna och de enskilda deltagarnas arbetssituationer och förutsättningar är så olika att en hårdare styrning av frågekomplexen antagligen är nyttigt.

Kvällen inleddes med ett föredrag om hur man gräver fram båtar på Helgeandsholmen. En instruktiv bildserie i dess anslutning kanske kan påminna en och annan skrivbordsarkeolog om hur det är att jobba utomhus. Senare på kvällen serverades ostbricka till dans. Ett som det föreföll mycket uppskattat inslag.

Lördagen inleddes med visning av Sigtunas sevärdheter. Därefter vidtog en

diskussion mellan föredragshållarna och de övriga deltagarna. En diskussion som var nog så intressant att ta del av. Tyvärr fick den kanske samma tendens som gruppdiskussionen dvs försök att spänna över stora fält. Dessutom för de stora diskussionerna oftast med sig att höjdarna sitter längst fram och diskuterar med varandra, men det är väl saker som inte går att förändra i en handvändning.

De ekonomiska frågorna har alltid aktualitet i sammanhanget. Vad som förvånade mig var den inställning till kostnaderna vid stadsundersökningar som ibland kom fram. Man hävdar att man redan stött huvudet i taket vad gäller kostnaderna och att det inte är rimligt att kräva vidare kostnadsramar. Men vem har bestämt var det taket skall placeras? Jag tror att en sådan inställning till ekonomin är farlig. Det

bör vara en självklarhet för medeltidsarkeologen att vara missnöjd med storleken på det anslagna beloppet. Är inte risken stor att man annars intar en passiv och återhållsam inställning till det kunskapsområde som man är satt att bevaka, hävda och vidareutveckla.

Slutomdömet blir, trots all kritik, att organisatörerna lyckats åstadkomma ett "lagom" program kring ett angeläget ämne. Lagom antal deltagare i akustiskt bra lokal (till skillnad från Marstrandsmötet) samt god inkvartering gör att kommande arrangörer fått råmärken att hålla sig inom. Deltagarlistan upptar hela fyra nationers medeltidsarkeologer, men varför ser man så få företrädare för universitetsämnet MEDELTIDSARKEOLOGI?

Sven Lundström

Enligt Metareaktionen närläggande källa deltog en docent, tre amanuenser och ett tiotal doktorander från medeltidsarkeologiska institutionen i Lund i Sigtunamötet.

Reds. anmärkning

DAGS FÖR NY MEDLEMSAVGIFT - PRENUMERATION PÅ META-81
OBS Ny spännande inriktning!!
Medlemsavgiften - för år 1981 35 kr - sätts in på postgiro nr 45 32 11 - 5.
Glöm ej att uppges ditt namn på talongen!!!

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 1 Redaktionellt
- 2 Publicering av stadsgrävningar (Red)
- 3 - Uppsala (J. H. Gustafsson)
- 4 - Helgeandsholmenpublikationen (M. Douglas, A. Ödman)
- 5 - Om Lödöseprojektet (R. Ekre)
- 8 - Malmö (S. Rosborn)
- 10 - Svendborg (H. M. Jansen)
- 13 - Vedr. byarkeologiske undersøgelser i Ribe (M. Bencard)
- 14 - Publiceringsplaner i Tønsberg (J. E. G. Eriksson)
- 17 - Försök till sammanfattning (Red)
- 18 Publisering av store byarkeologiske undersøkelser: Problem og strategi
(A. Christophersen)
- 30 Man gräver också i norr.....
- 31 Georadar i arkeologiens tjänst (L. Bjelm, L. Larsson)
- 33 Georadar för att spåra fornlämningar (T. Romberg, A. Wihlborg)
- 34 Nordiska forskarkurser (R. Bertelsen)
- 35 Medeltidskonferens i Sigtuna (S. Lundström)

META ges ut som medlemstidning av Medeltidsarkeologiska föreningen. Medlemskap i föreningen erhålles genom att medlemsavgiften (för år 1980 25 kr, för år 1981 35 kr) insätts på postgironummer 45 32 11 - 5. Manusbidrag till tidskriften sänds till Medeltidsarkeologiska föreningen, LUHM, Krafts torg 1, 223 50 Lund.